Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ПЫЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 204 (10496) | 1977 чылдың август 31, среда | 1925 чылда үнелезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ГИМНИЗИН КҮҮСЕДИРИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1977 чылдың майның 27-де сөзүн болгаш музыказын бадылааны Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Күрүне гимнизин августуң 31-де Бүгү-эвилел радиозун болгаш Төп телевидениеним дамчыштыр бир-ле дугаарында күүседир.

ССР Эвилелиниң Улуг театрының ниити ырының болгаш оркестриниң күүсеткени-биле гимни радионуң бирги программазынга Мосиваныы-биле 19 шакта дамчыдар, а 21 шакта ол телевидениеним «Время» программазынга чаңгыланыр.

ССРЭ-ниң Күрүне гимнизин чер болганынга күүседири сентябрь 1-ден эгелээр. Ону ниити ырның болгаш оркестриниң күүсеткени-биле Бүгү-эвилел радиозунуң бирги программазынга эртенгиниң 6 шакта дамчыдар. Совет Эвилелиниң гимнизин 24 шакта радиога оркестриниң күүселдези-биле дамчыдар.

Бүгү-эвилелдиң «Мелодия» фирмазы ССРЭ-ниң Күрүне гимнизин бижиткен пластинканы кылып үндүрген.

(СЭТА).

ОКТЯБРЬНЫҢ ЮБИЛЕЙИНГЕ АЛДАР КЫЛДЫР НИИТИНИҢ МАЛЫНГА ЧЕТЧИР ЧЕМНИ БЕЛЕТКЕП, ДҮЖҮТТҮ ЧИДИРИГ ЧОККА АЖААП АЛЫЫЛ!

ТЕМП АМ-ДАА КОШКАК

Мал чеми белеткелиниң хүн демдеглели

Август 30-ге чедир республикада 69,7 муң тонна сигенни, 20,7 муң тонна сенажты, 82 муң тонна силосту, 3020 тонна витаминниг сиген далганын болгаш 6,1 муң тонна будук-бүрүү белеткээн.

Районнарның социалистиг чарыышында Мөнгүн-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнар мурнаа турар. Олар сиген планын түс-түзүнде 60,0; 51,7 болгаш 51,6 хуу күүсеткилээн. Барыын-Хемчиктиң совхозтары сенаж салырын 48, витаминниг далган бүдүрерин 50 хуу күүсеткеп.

Сиген белеткээр планны Таңды район 27,5 хуу, Бии-Хем—26,3 хуу күүсеткеш, чарыштың сөөлүнде чорун турар, ынчалзадаа таңдыжылар сенажты 52,4 хуу, витаминниг далганы 61,1 хуу күүсеткен.

Оон-биле кады Таңды районда бир баш малга онаашкыр 200 чемгерилге единицазын белеткээн болза (сиген, сенаж болгаш витаминниг далган), Каа-Хемде—170, Бай-Тайгада—102, Эрзинде—84, Мөнгүн-Тайгада—чүгле 33 чемгерилге единицазын белеткээн. Мурнакчы болгаш хөжүдан турар ажыл-агыйларның аразында ылгал улуг: «Революцияның чаңгыжы» совхоз бир башка онаашкыр 440 чемгерилге единицазын белеткээн, бо көргүзүг Дүржулга станциязында—394, а «Мөген-Бүрен», Өвүрге «Коммунизмге орук» болгаш Жданов аттыг совхозтарда 40 чемгерилге единицазындан эвээш боп турар.

Малга бөдүүн чемнерни бо хире эвээшти белеткен ап турар болганда кышты хүрежарының чогумчалыг барымдаалары эвээжеп турары илдеп-дир. Оон-биле кады чамдык совхозтарның удуртукчулары планның эвээжинге чыдагаанган алгаш, мал чемин белеткээриниң темпизин өөскүмнадып турар фактылар бар апарган. Чижээ, Бай-Тайга районга сигенчилериң саны августуң ийги декадазында турганындан 100 хире кижи эвээжээн. Ол ышкаш ажылдап турар кижилериң саны ол-ла үеде Чөөн-Хемчик районга—150, Тес-Хемге—70, Кызыл районга—180 кижи эвээжээн. Шөлдерде ажылдап турар техниканың саны база чоорту эвээжеп турар.

Хынаалдаан илереп турарын өзүгаар алырга, чүгле машина кезеги берге черлер эвес, харын буга-сумун үнүрүнде, шынааларда, Улуг-Хемниң унунда ортулуктарда машина-техника-биле келин ап болур черлер артын каап турар.

Август 19-тан 26-га чедир үеде бир хонукта сиген сараатгаарынга өзүлде 2,1 муң тонна турган болза, август 26-даан 29-ка чедир үеде 1,7 муң тонна болган.

Сенаж салырының планының күүселдези оожум. Өвүр болгаш Эрзин районнарның мал чемнериниң белеткелилери августуң 26-га чедир ол ажылче кирбээн. Ол ышкаш Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарда бо ажылды база шүшпеп чорудуп турар. Чүгле дөрт—Таңды, Бии-Хем, Кызыл болгаш Барыын-Хемчик районнар ол ажылды доозар чыгай берген.

Силос культураларын ажаап алырының темпизи база дувуренчит байдалда. Силостун дүжүүдү элээн эки бооп турза-даа бо чылын эрткен чылдыындан чеп болганда эвээшти белеткээн. Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем болгаш Кызыл районнарда мал чемниң белеткелилери бо ажылды дыка оожум чорудуп турар. А Эрзин районун ажыл-агыйлары августуң 26-га чедир боттарының агрегаттарын кукуруза шөлдериниче үндүрбээн. Чамдык черлерде кукуруза күскү донаттаашкыныдан баксыраан.

Барыын-Хемчик районда силостуң белогунун хемчээли дыка четпес болганындан анаа карботибти холуп салын турар. Өске районнарда мал чеминге ол чугула немелдени шуут ажыглавайн турар.

Дыка хей ажыл-агыйларда кукурузаның сывын бедирер кезеги турар болган шелге хей артын каап турар. Ол ышкаш автомобиль кузовтарын бөгай белеткээнизен ногаан массаны сөертүп турар үеде чидириг база улуг. Оон-биле кады силос культураларын ангылаан ажаарының дешилелиг аргазын чер болганда ажыглавайн турар.

Оон бир көл чыллаганы хей-хей ажылагыйларның специалистери силос культураларын ангылаан ажаап алырынга машиналарны эде дериирин билбезиңде-дир. Техниканы ажыглаарының мурнакчы аргаларын өөредириниң талазы-биле республиканың чангыс-даа районунга семинарны эртирбээн.

Амгы үеде республиканың чамдык ажыл-агыйларында тараанны ангылаан ажаап ап өгелей берген. Каш-аа хонгаш ажаап алышкыныче улам хей ажыл-агыйлар кириптер дей берген. Ындыг-даа болза малга чемнер белеткели кадаа ишчилериң шалыпчы фронтузу боп артышаан. Ынчангаш малга четчир чемнерни белеткээри дээш бүгү хемчеглерни ап чорудары эргежок чүгула. Фермаларга эки шыварлыг, четчир санныг мал-чемнери белеткеттингеп тудум-на, юбилейлиг чылдың планнары болгаш хүлээлгелери улам-на чедишкиниг күүсеттинер.

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

«Тес-Хем» совхозта мал чеми белеткеп турар коллективтерниң дээрелериниң бирээзи — аныяк коммунист Сергей Бавун удурткан сигенчи бригада. Чоокку хүннерге чедир ол комсомолчу-аныяктар бригадазының кежигүннериниң саны чээрби ажыл турган, оларның чартык кезии— өөреникчилер. Ол бичин ажылчыннар дугайында бригадир мынча деп чугаалады:

— Хей кезии чылдыц-на сиген белеткелинге ажылдаар улус. Ажылга кызымак, томаанныг. Улуг кижилерден чыда калбас, олар-биле чаржырлар.

Бригада Шуурмакка Тес увунга ажылдап чайлаан, амгы үеде совхозтуң сүт-бараан фермазының чоогунда аргаарыг ишти берге черлерден сигенни хол-биле кезии турар. Хөөрээн, сараат хүн-бүрү немежип, белеткээн сигенниң хиити хемчээли бригаданың кылыр ужурлуг даалга-онааалдазынга чоокшулаан келген. 430 тонна сиген белеткээр турган 160 чедире берген. Хол-биле кыска хуусаа иштинде бо кире хемчээлдиг ажылды кылыры дыка берге. Ынчалза-даа ажылды эки организастаарга, кижилериң хүн-бүрү хандырылгазын экижидип, олар-биле ажылдап билир боорга — ажыл-ишти бүдүүгүр болуру чугаажок. Ажыл ам-даа уламчылавышаан.

А. ДЕМБИРЕЛЬ.

ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

«Хемчик» совхозтуң хову-шөлдериндe болгаш арга-арыгларында бо хүннерде ортумаа-биле 287 кижи хүнүн-не мал чемниң белеткелиниче үнүп турар. Оларның хей кезии, тодаргайлаарга, 186-зы сигенни хол кадыры-биле хан турар.

Саая Кош-оолдун удурткан механизастаттынган звенозу 338 тонна сигенни кескеш, мал чеми белеткээр планын 75 хуу чедире берген. А хол-биле сиген кезер звенолардан Доңгак Томур-оол, Салчак Энин-кыс, Доңгак Кызыл-оол, Хомушку Арат-оол олар мурнаа турар.

Сигенчилериң ажыл-ижи хайныышкынныг. Олар ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш шулургу ажылдан турарлар. Чамдык черлерге сигенниң дүжүлү чаныс болган. Оон уламындан мурнунда сиген кезии көрбээн черлерже — Эрзин болган Бугаштарже—ийи тракторлуг звенону чорткан. Ук звеноның кежигүннери малчынар-биле кады чедишкиниг ажылдап турар. Мынды хемчеглерни ап чорткан соонда, совхозта мал чемниң белеткели 40 хуу чедир күүсеттинге берген. Будук-бүрү белеткээр план ажыр күүсеттинген. Силос болгаш сенаж салыры түлүктеп турар.

Мал чемниң белеткелинде көл негелделерниң бирээзи — шынар. Совхозка хынаан сигенниң 300 тонназы бирги классты болганы ук ажылче чогуур кичээнгейниң салдынын турарын херечилеп турар. Бо бүгү байдал ниитиниң малынга четчир болган шыпарлыг чем белеткеттинер дээрзин херечилеп турар.

О. БАНЫН.

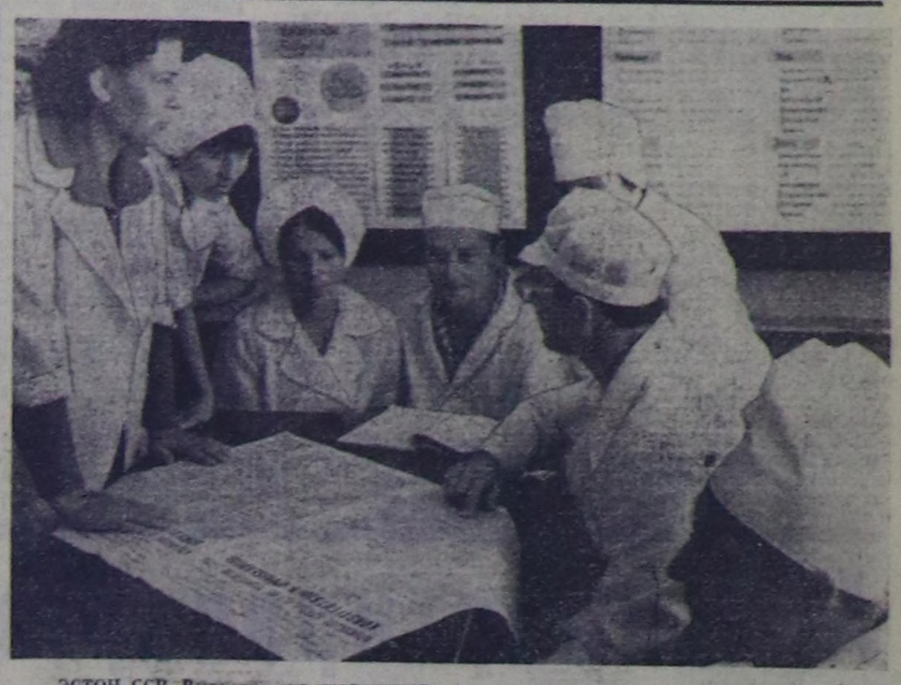

ЭСТОН ССР. Вырустуң сүт продуктулар комбинадының партия организациязы ССРЭ-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажын коорун организастаар талазы-биле ажылды калбартын чоруткан. Пропагандистер Үндезин Хоойлу дугайында лекцияларны болгаш беседаларны беш чылдың юбилейлиг чылында коллективтиң мурнунда туруп турар соругалар-биле ыяк холбаштырын турар.

ЧУРУКТА: партия организациязының секретары Лууле Келдер (солагай талазында) комбинаттың болүк ажылдакчылары-биле ССРЭ-ниң Үндезин Хоойлузунуң дугайында беседа чорудуп тур.

Э. ПОРМАННЫҢ фотозу.

„Правданың" номчукчуларының конференциязы

«Правда» солун талазы-биле номчулга конференциязы дүүн Политиктиг чыдыышкын бажынында болган. Конференцияны СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак ажыткан.

Партия болгаш совет активтин, журналистериниң, хей санныг номчукчуларның мурнунга «Правда» солунунуң шериг киллизиниң редактору Т. А. Гайдар, «Правданың» политиктиг хайгааракчызы О. К. Игнатьев чүве чугаалаан. Правдачылар коллективиниң ажылының дугайын, партияның Төп Комитединиң органы кандыг соругаларны шинтирлен турарын олар чугаалаан.

Партия тургузуушкунунда, улетпурде, транспортта, кодээ ажыл-агыйда мурнакчы дуржулганы пропагандалап, культураның болгаш уран чүүлдүн, шериг-патриотчу кижизидилгенин, делегей амыдыралының айтырыгларын чырыдын турары дээш «Правданың» журналистериниң коллективиниге конференцияга чүве чугаалаапаан өөрүн четтирген илергелер, чамдык күзээшкиннерин чугаалаан.

Бистиң корр.

Эш А. И. Ванжаны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң локтаадыры болза Эш Альберт Иванович Ванжаны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың август 29.

Солуннар, журналдар чагыдылгазының дугайында

1978 чылдың бүгү солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга 1977 чылдың октябрь 1-ден декабрь 1-ге чедир болуруп ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунуң «Союзпечать» көл эргелели дыныадып тур.

АЖААЛДА МУРНУНДА

Кызыл районуң «Тиилелге» совхозу Тыванын онзагай тараалар черлериниң бирээзи дээрзин билир бис. Бо хүннер—ында чаа дүжүттүн ажаалдазын эгелээриниң. Чедериниң делгем ховуларынга комбайнларның даан-диннинди чаңгылаары бээриниң бүдүүзү. Дүжүт-77-ниң ажаалдазынче совхозтуң тараажылары кандыг белеткелдиг кирер деп турарының дугайын чугаалап бээрин көл агропом Николай Нейдынович Маадыдан биетиң корреспондентивге дилээн. Оон чугаалаары болза:

ДҮЖҮТ-77. Мурнунда чылдарда, ылангыя эрткен чылын багай эвес дүжүттү ажаап ап турган бис. Бо удаада, ажыы-биле чугаалаарга, мактаныптар түүвеис чок. Чазын 17 муң гектар черге тараа культуралары тараан бис. Ынчалзадаа тараанын кончуг таптыг өзер үеликде чаъс чаъбаанындан оон үнүгеи мурнуларынга четпес болган. Ындыг байдалды тургустуушуп келгенге чаа дүжүттү бичин-даа чидириг чок ажаар дээш бистердер шыгыны негеллеп салып турар.

СӨПТЕЛГЕ. МЕХАНИЗАТОРЛАР. Ажыл-агыйда ренитизи-биле 64 комбайн бар. Амга чедир олардан чаъыс-ла комбайн сөптеттинээн. Чамдыктарында бичин чедер-четпестерни сөөлгү хүннерде сөптеп, кылгылаан бис. Техника сөптелгенинге кандыг бергелер таварышканы? Кол-ла берге айтырыг — механизатор кадрларын, сөптекчилерни чедишлеги турганы болган. Кылыдын мобилизация өзүгаар келир 40 кижинин 30 ажыы чүгле сөөлгү хүннерде келгилаан. Оон ангыда үрелген комбайнларга артык кезектер тыылбас-тыр. Ындыг янзылыг чылдагаанларын техника сөптелгези узамдыгын, холчок орай доозулган. Бо ажылды шалыпкын организастаан шыдаваны буруузуту бистер, ажыл-агыйның улуттукчулары мишин турар бис.

Амгы үеде, дүжүт ажаалдазынче кирип-түлүк кириптеристиң бүдүүзүнде. Бригадаларда 12 комбайнер чедишпес. Өске черлерден механизаторларны мөнаа түр када кээн ажыддаары-биле талаарга мишпас боор чүве-дир. Аалчуртуузус-биле шуут кожуруп алыпар дээр. Бодап-даа көрүцер даан. Кижилер кожуруп экелгеш, кайа олуртур бис. Боттарызыстың улузувусту безин чурттаар бажың-баллат-биле чедишпитир хандырып чадан турар болгай бис...

ЧАРЫШ. Бо чылын дүжүт ажаалдазынга ажылдаары-биле 12 звенодан тургустуган ийи ажаалда-транспорт комплекизин тургускан бис. Ынчангаш күш-ажылчы чаныыны колдуунда болгаш аразынга организастаар апаар. А чарыштың түнелин он хонуктан үндүрүп, тиилекчилерге совхозтуң дирекциязының, парткомунуң болгаш ажылчын комитединиң шилчиир Кызыл тугун ортектиг шаңналдар-биле кады тыпсыр. Ол ышкаш ажыл-агыйның Алдар тугун оларга тураскаадып көдүрер. Чүгле ынчаш социалистиг чарыштың моральдыг болгаш материалдыг идиг бешишкиннериниң янзы-бүрү хевирлерин калбаа-биле ажыглаар апаар бис.

Дүжүт ажаалдазын организастап, механизаторлар ортузунга социалистиг чарыышты чорударда, моон мурнунда чылдарда ышкаш, хей шактарның күш-ажылчы эдлеглерин чарлаарын моон соңгаар соксадыр деп шинтирлээн бис! Чүге дээрге шак ындыг ажык штурмнаашкын үеэинде кезек эки түнелдер чедип алдынза-даа, кижилериң үйсү-дыжынга, техниканы камныг ажыглаарынга кончуг багай салдарлыг дээрзин илерээн. Оон ангыда кезек үеник ындыг холун эрттир куженнишкини, дүн-хүн чок берге ажыл механизаторларның кадыкнылыгына, оларның апаа, тап-биле бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга онза хорадыг дээрзин олар боттары чугаалап турарлар.

Ынчангаш бо массалыг ажаалда мурнундагы хүннерде биетин кол соругавыс болза, бүгү техниканы ылык кылдыр белеткээш, механизатор кадрларны участок, бригада бүрүзүнге таарыштыр хуваагаш, команда болурга-ла, ховуларның алдын сарыг тараазынче күчүлүг комбайнларны ажыктырып кириптер бо-ла.

Беседаны бижээн М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТАРДА: моңгун суунун арыглакчызы Н. Алдын-оол. Алаанда—руда алыр карьер.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ЧУГУЛА ПРОДУКЦИЯНЫ—ТӨРЭЭН ЧУРТКА

«Тыва кобальт» комбинаттың Терлиг-Хаяда шинчилел-ажыглал бүдүүлгезин сөөлгү үеде бодунун ажылын эдээн экижиткен. Оон көл соругазы—Төрээн чуртка эн үнелиг металл болур моңгун суун бээри. Бүдүүлге черинин металлургия заводун эдээн каш чылдар дургузунда шинчилел келгеп болгаш байлаашын курлавырын тодараткан черде—Терлиг-Хаяда тудун тургускан.

Онгу беш чылдың ийги чылының эгезинден бээр бүдүүлге чери бодунун ажылын эде тургузуп, чамдык организастыг хемчеглерин алгаанының түнелинде, оон ажылы мурнукуузундан көскү чедишкиннерни чедип алган. Ону 1977 чылдың баштайгы чартыының түнелдери көргүзүп турар. Руда казын, тыварының сес айлар планы 114,4 хуу болгаш бараанныг продукциязыны—102,6 хуу күүсеттингеп. Ол ышкаш көл көргүзүг—моңгун суун бүдүрериниң планы 100,7 хуу болган. Бараанныг продукцияның бот-үнезин планда көрдүгениннен 27 муң рубль ажыг кылдыр чаңгеткен. Бо бүгүнүн түнелинде бир рубльдан бараанныг продукциялыгта чарыгдал чиигеттингеп.

Руда казын тыварының хемчээлин эрткен чылдан ковудеткеп-даа болза, планга 25 муң кубометр четпейн барганы ажылдың кошкаан база көргүзүп турар. Оон чылдаганы транспорт чүүдериниң чедишпезинде, ылангыя электри-биле ажылдаар экскаваторнуң үреликшинде болган. Ынчангаш руда казын тыварын улгаттырарының немелде хемчеглерин ап чорткан. Оон-биле чергелештир металлургия заводунуң каштал сөптелгезин августун сөөлгү хүннеринде доосхан болган ол амгы үеде долу күш-биле ажылдап турар. Завод сөптелгете турза-даа, моңгун суу бүдүрериниң ап планы үзүлбээн, харын-даа ажыр күүсеттингеп. Ону заводтуң ажылын сокслгпайн турган, сөптелге ажылдарын кылыры-биле чедип алган бис.

Ийи чыл мурнунда Терлиг-Хаяның шинчилел-ажыглал бүдүүлгезин «Тыва кобальт» комбинатка каттыштырганы билдингир. Комбинаттың дирекциязы болгаш партия организациязы бистиң бүдүүлге черинин ажылын экижидип, машина-техника-биле хандырылгазын күштелдирери-биле боттуг ажылдарны кылын чорутканын демдеглээр херек. Ылангыя бо чылын Э-2505 дээр чаа электри экскаваторну, ПР-10 дээр үш компрессорну, 630 квт. күчүлүг ДГ-73 дизель-генераторну, ВП-20/8 компрессорну болгаш өске-даа чугула дерег-херекселдерни биске тускайлап берген.

Ол бүгүнүн түнелинде чугула продукция—моңгун суун Төрээн чуртка бээр, Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин төлептиг уткуур дээш бистиң дагжыларывыстың, инженер-техниктиг ажылдакчыларывыстың болгаш металлургтарның күш-ажылынын бүдүрүкчүлүг улгадын, планныг даалгалар ажыр күүсеттинип турар апарган. Бистиң коллективте болунуп даалган участогунда кыымаккай ажылдап, хүн үлүүн үргүлчү ажыр күүседип турар кижилер хей-апарган. Чижээ, дизель электри станциязының машинистери В. Лупких, А. Иванов, моңгун суунун арыглакчызы М. Узунар, чазыдырыкчы Ф. Бездик, дагжылар бригадири В. Якимов, экскаваторжу А. Икоппикова чолаачы И. Зиновенко, токарь И. Субботин болган өскелер-даа юбилейлиг чылдың социалистиг черизының мурнакчылары боп турарлар.

Моңгун суун бүдүрери-биле чергелештир бисте бүдүүлге болгаш чурталганын тудуу база калбаа-биле чорун турар. Бистиң тудугуларывыс бо чылын кайызы-даа 12 аал ишти чурттаар үш бажыныы, 1 болгаш 2 аал ишти чурттаар бажыңнарны, 100 болгаш 250 кубометр ишкир ийи резервуарны, автодезинфи, чаа дизель-генераторну болгаш заводтан ажылчын суурга чедир он ажыг километр узун дурттуг электри шугумун кылыр ужурлуг. Үшкү болгаш дөрткү кварталдарда ийи суг насозун сөптээр. «Тыва кобальт» комбинаттың энергетиктери болгаш Терлиг-Хаяның металлургтары Октябрьның юбилейиниң хүнүнге чедир электри шугумун болгаш дизель-генераторну эптеп тургускаш, чырыкты суурже дамчыдарын боттарының социалистиг хүлээлгелеринде айыткан. Бо ажыл амгы үеде кидиг түлүк чорун турар. Бистиң ажылчын суурнуң чонунга таарымчалыг болуп дээш Кызылдың эмдыралхандырылга комбинадының салбырын болгаш парикмахерскаяны ажыктан. Культура бажыны ажылдап, аза янзы-бүрү теманың кежээлерин эрттирип, кинолаары үргүлчү көргүзүп турар.

Шинчилел-ажыглал бүдүүлгезиниң колективиниң мурнунда кыска белеткел-ажылдарының талазы-биле соругга салдынган. Бо хүннерге чедир суурнуң котельнаязы, үргүлдар садаазы, культура бажыны, заводта болган суурда гаражтарны, даг дериг-херекселдерин ажыкы үеде хыдаарынга таарыштыр сөптеп белеткээн.

Суурда, культура бажыныда болган заводтуң цехтериде-даа көскү агитацияны бүрүү-биле чаартып турар. Социалистиг чарыштың болган хүлээлгелерин стендилерин эде кылган, олар кижи бүрүзүн бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче кыйырын турар.

Терлиг-Хаяның моңгун суу бүдүрер металлургия заводун чүгле районга эвес, харын-даа республикага мурнакчы бүдүрүүлелерин барааан болдурар дээш оон дирекциязы болгаш партия, профсоюлел, комсомол организациялары боттуг хемчеглерни ап чорудуп турар.

В. КРУГЛОВ,
Бүдүүлгениң директору.

Партийжи амыдырал

ДААЛГАЛАР

Кезээде мурнуку одуругларга туржур, куш-ажылга, хөй-ниити ажылыга, ажы-чаңы-биле өскелерге улегерин көргүзери коммунист бүрүзүнүң хүлээлтези.

Коммунист бүрүзү Уставта айыткан негелделерин күүседир, партияның ёзулуг медереллиг, идепкейлиг дайынчызы болур ужурлуг. Бо талазы-биле хөй түүлдер партия организацияларындан хамааржыр, СЭКП кежигүннери болгаш кандидаттары бүгү-ле түүлдерге кезээде мурнуку одуругга туржур, өскелерни болдунуң соонда эдертиринге таарымчалыг байдалды партия организациялары тургузуп турар.

Партия организацияларының сагыш салыр бир кол түүлү — партийжи даалгаларны коммунистерниң күүседири, болдунуң организациязының хүн бүрүде ажылынга киржири — партияга кежигүн болурунуң бир кол ленинчи принциви. Коммунистер болдунуң партия организациязының ажылынга идепкейлиг киржип тура түгле ынчан коллективке авангардчы рольду ойнаарлар.

Эге организацияларга партийжи ажылды идепкейжидип организастаарын сайыраңгайжыдарынче углаңган айтырыгларны партия райкомунуң бюро хуралдарынга, пленумнарынга чугаалажып турган бис. Бистиң районнуң партия организациязында коммунистерниң 80 ажыг хуузу партийжи даалгалыг. Коммунист бүрүзүнге оон арга-мергежилин, сонуургалын барымдаалап даалга бээрин партияның эге звенолары кичээнгейниң төвүнде тургускан. Эге организациялар, партбөлүктер коммунистерни эки билириндеп оларның идепкейин бедидерин чедип ап турар.

Чижээ, улуг бухгалтер коммунист А. Соян райпода партия эге организациязының секретарынга дөрт чыл ажыт ажылдан, негелделиниң ак сеткилдиин көргүскен. Райпо баштаар чери, ында профэвилел комитеди-биле хүн бүрү сырый харылзааны тургускан. Ылаңгыя кадрларны шилип, таарыштыр тургузуп, өөредиринге кичээнгейни күштелдирген. Коллективте профэвилел, комсомол, өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылын эжижидер сорулга-биле оларда партийжи өскерти быжыглаан. Партия хуралдарынга коммунистерниң партийжи даалгаларын канчаар күүседип турарының дугайында отчёттарын дыңнап келген.

Бо чорук Уставтың негелделерин күүседир дээш коммунистерниң харысалгазын болгаш коллективке авангардчы ролюн бедиткен. Ол отчёттарны дыңнап турар үеде парторганизациянын ниити ажылынга чугула айтырыгларны сайгарары улуг ужурдузалыг болуп турар.

Райпода партийжи организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды чогуур деңнелге тургусканы коллективтиң ниити көргүзүглеринге эки салдарны чедирген. Бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алырынга коммунистерниң чогаадыкчы чоруу, ону күүседир дээш кызымаккай демисели ында ажыл-ишчилерге үлегер болган. Коллектив ай, квартал санында куш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап, ажылдың көргүзүглерин эжижиткен. Тоску беш чылда Эрзин райпозу планныг онаалдаларын ажыр күүседкен. Бо чылдың бирги чартынында баразан саврылгазының планын 100,4 хуу, ниитинин чемпеилгеминин планын 105,7 хуу күүседкен.

Ол ышкаш район эмнелгезинде улуг сестра Т. Аракчаа ында партия эге организациязын сес чыл секретарылап келген. Коммунист бүрүзүнүң ажыл-ишке, хөй-ниити амыдыралыга авангардчы ролюн, идепкейин бедидиринче сагыш салбышаан, оларга партийжи даалгаларны берген. Коллектив ылангыя ыраккы одарларда малчыларга эмчи дузаламчызын эжижиткен.

Ленин аттыг совхозта партбюро (секретары К. Седип) коммунистерниң партийжи даалганы күүседип турарынга контрольду эки тургускан. Бо чылдың бирги чартынында коммунистерден улусчу контроль болүүнүн удуртукчузу Н. Эгер, автопаркта партбөлүк организакчызы Н. Чавычак, пропагандист К. Дамдын оларның өгчёттарын ниити хуралга дыңнаан.

Аныяктарны дагдынып алырының айтырыгларынче бистиң партиявыс болгаш Совет күүнге кайы хире улуг кичээнгей салып турарын эки билир бис. А ол дээрге коммунистерниң, хоочун ажылчыларның аныяктарны коммунистиг кижизидилгези дээш харысалгазының бедин турарының херечизи болур.

Бистиң районда партия организациялары бо айтырыгны кичээнгейниң төвүнде тургускан. Хоочуннар идея талазы-биле бедик бүзүрелдиг чоруктуу аныяктарга дамчыдып берип, оларны мергежилге өөредир дээш шимчээшкинин калбарткан. «Чаа орук» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты А. Соян, районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында даараныкчы М. Суван-оол олар болгаш өске-даа дагдыныкчы коммунистер аныяктарны шефке алырын организастаар талазы-биле идепкейлиин көргүскен.

Идея талазы-биле бедик бүзүрелдиг, партияның хөрээнге бердинген чорук коммунистерниң идепкейин бедидиринин кол үндезини. Амгы үеде районда партийжи өөредилге системазында, кежээки школаларда болгаш бот-өөредилгеде коммунистер колдуу хаара туттунган. Алдан ажыг коммунистер пропагандистээр партийжи даалгалыг. «Нарын» совхозта кол агроном Б. Сан-Хоо көдээ ажыл-агый специалистерниң ортузунга он чыл пропагандистеп, ажыл-агыйның көргүзүглери-биле ону хөлбап келген. Бо совхозта куш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 7,1 хуу, орулгалыг чоруу 20,7 хуу, фонд эгидилгези 1,5 хуу өскен. Ол ышкаш Ленин аттыг совхозта эге политшколаның пропагандизинге коммунист А. Барым дөрт чыл ажыг ажылдан, партийжи даалганы идепкейлиг күүседкен.

Райпода партия организациялары коммунистерниң идепкейин бедидиринин өскедаа арга-хевирлерин ажылдап, боттарының ажылын улам сайзырангайжыдын турар. Партия организациялары партийжи даалгалар дугайында айтырыгларны перспективтиг планга база киирип, коммунистерниң ону канчаар күүседип турарының, бүдүрүлгеге оларның авангардчы ролюнүн дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны хуралдарга чугаалажыры идепкейжээн.

Коммунистерге партийжи даалганы бергеш, ону контрольдаар талазы-биле ажылда бисте четпестер ам-даа бар. Чижээ, «Чаа орук» совхозтуң партия организациязы хойжу бригадада партбөлүк организакчызы Б. Хорлуунуң партийжи даалганы канчаар күүседип турарының дугайында отчёдун арткан чылын дыңнаан, оон күүселдезин контрольдаваан. Оон түүнелиңде партия хуралының ол талазы-биле хүлээп алган шиитпирин күүсеттинмейн барган. Ындыг чижектер өске-даа организацияларда бар. «Мөрен» совхозтуң № 1 хойжу бригадазында Ч. Ыңаалайның партийжи даалгазы — агитатор. Ынчалза-даа оон бодунуң куш-ажылчы көргүзүү дыка чавыс болуп турар. Ындыг болганда малчыннар ортузунга агитация ажылын ол канчаан чогуур деңнелге чорударыл.

Район прокурорунуң дузалакчызы Я. Соян эки лекторларның бирээзи. Ол хирезинде боду-ла куш-ажылдың сагыла-чурумун үреп, арагалап турган. Моон ап көөрге, бир өвес коммунист кижи бүдүрүлгечи онаалдазын күүсетпес азы корум-чурумун бижигг тутпас болза партийжи даалганы күүседириңге оон ролю мудулаары билдингир. Ынчангаш коммунист бүрүзүнүн партийжи даалганы канчаар күүседип турарының айтырыы парторганизациянын кичээнгейинин төвүнде турар ужурлуг.

Кежигүн бүрүзүнге берген даалга оон билиннге, ажылмергежилинге, арга-дуржулгазынга дүүшкен турзун дээш сагыш салыры, ылаңгыя аныяк коммунистерниң, СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның даалгалар күүседириңге хүн бүрү дузалажып контрольдады чугула.

С. ОНДАР,
СЭКП Эрзин райкомунуң оргкилдизинин эргелекчизи.

Агитквартираларга даянгаш

Районнуң 17 суурларында 26 хөрээженнер төвүлелдери боттарының ажылын агитквартираларга даянгаш башкарып, кол кичээнгейни суурлар чурттакчыларының, малчыннарның, саанчыларының өг-бүле бүрүзүнүң культуразын эжижидер, хөрээженнериң политиктиг деңнелин, ыңыдырал-чуртталгазын улам бедидиривче, уруг-дарыгның кижизидилгезинче углаидырбышаан, өөрүш эвес ажылдарны чорудуп турар.

Хөрээженнер төвүлелдерин партия организацияларының удуртулгазы-биле кижизидилгелиг ажылдарны чорудуп, темалыг кежээлерни, хуралдарны клубтарга, культура бажыңнарга, кызыл-булуннарга эрт- [illegible] аңаа хөрээжен чонунуң [illegible] киржилгезин чедип ап [illegible] хөрээженнер төвүлелдерниг [illegible] ынга агитквартира- [illegible] аңаа- улуг. [illegible] рда хөрээжен- [illegible] (даргазы Т. Куу- [illegible] лдың янарылан эге- [illegible] а бүрүзүнүң суббота [illegible] чонунуң культурлуг [illegible] лгазын чөн организас- [illegible] талазы-биле ангы-ангы [illegible] өөрүш кежээлерни агитквартирларның күүү-биле организастыг эрттирин турар. Ылаңгыя «Бистиң ургуларывыс кандыг болуруп?», «Че бе, кыстар», «Че бе, ооллар», «Куш-ажылдың хоочуннары», «Бистиң совхозоонгу беш чылда» дээш ышкаш кежээлериг «Аян», «Хөрел», «Хемчик», «Чалбыш», «Дамырак» болгаш өске-даа агитквартиралар соңуурганчыг, дээштиг кылдыр организастан эрттирген. Ол кежээлерге нашионал оюннарны база организастап, ылаңгыя ыт шыдыраа, ишиг шыдыраа, кажык адары болгаш кагары дээш өске-даа оюннарны ойнаары чаңчыл апарган. Оон-биле кады каттырычыг-даа, шоодуглуг-даа хана солуннарын үндүрүп, холдун уран кылыгларының, аъш-чемнер дээжилериниң делгелелерин организастап турар. Чонунуң кежээлерге киржилгези калбаргак.

Хайыракан, Суг-Аксы, Кара-Чыраа, Тере-Хая, Баян-Тала, Ак-Даш, Шеми, Бажын-Алаак болгаш өске-даа суурларда хөрээженнер төвүлелдери чаа чылдың шагаазын, кыш үдезин амгы ёзу-биле эрттирип, [illegible] ажылдарны хүннериниң масса- [illegible] ыг арагалаашкын болдурбазы-биле өске-даа культурамассалыг ажылдарны чорудуп турар. Культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылдакчылары номчулга конференцияларын, темалыг кежээлерни эрттирерин чаңчыл болдурган. Суурларны, сүт-бараан фермаларын чаагайжыдарынга хөрээжен ишчилериниң киржилгези улуг. Колан девискээриниг погаа культураларын өстүрери-биле чергелештир чечек тарылгазын нептерелдир, кудумчуларын погаанчыдылгазын эжижидер дээш хөй ажылдар кылдыныр турар. Суур бүрүзүнүң чурттакчы өг-бүлелериниң 50—90 хуузу чечектерни, погаа культураларын, картофельди тарып, оон чайты ажаалдазын эжижиткен. Ногаанчыдылгаже, погаа культураларын тарырынче Суг-Аксы, Чыраа-Бажы, Хайыракан, Бора-Тайга, Бажын-Алаак, Баян-Тала суурларда хөрээженнер төвүлелдери доктаамал кичээнгейни салып, организастыг ажылдарны чорудуп турар. «Октябрь 30 чылы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда Кара-Сал Алдынкыска, Галина Сатка удуртканы хөрээженнер бригадалары погаа культураларын өстүрер аргаларын хөй шингээдип алган. Олар чыл бүрүде погаа культураларындан бедик дүүжүтү ап турар.

Хөрээженнер төвүлелдериниң ажылын улам эжижидериниге агитквартираларын улуг салдарны чедирип, чон ортузунга кижизидилгелиг болгаш массалыг ажылдар чорударының одаглары болу берген. Агитквартира бүрүзүниде чорудуп турар кижизидилгелиг база массалыг ажылдарже улуг-биче, эр, хөрээжен кижилерни хаара туруп, оларның калбак киржилгелин чедип алдыкган. Суббота санында агитквартира бүрүзүнүң бот-тывынгыр артистери концерттерни чурттакчыларга бараалгадып турар. Чурттакчы чоннуң ортузунга партиниң болгаш чазактың доктаал-шиитпирлерин таныштырарынга болгаш күүседириңге агитквартиралар шугуму-биле боттуг ажылдар чоруттунуп, ылаңгыя хуралдар, темалыг кежээлер, диспуттар, оюн-тоглаалары организастап турар.

Районда эки ажылдыг агитквартираларны он-ону-биле адап болур. Чыраа-Бажы суурда «Отчугаш», Тере-Хаяда «Космос», Ийме суурда № 10, Хорум-Дагда «Хемчик», Бора-Тайгада «Дамырак» агитквартиралар (даргалары Х. Бадыймаа, И. Ховалыг, О. Сендин, Е. Ховалыг, К. Соян) болгаш Суг-Аксы суурда М. Борбай, Алдан-Маадырда А. Монгуш, З. Монгуш даргалаан агитквартиралар коску ажылдарны чорудуп турар.

Чыраа-Бажы суурда Бадыймаа Хомушкунуң удуртуп турар «Отчугаш» агитквартирада 22 өг-бүле хамааржыр, ында 46 чурттакчы бар. Квартал төвү Светлана Оржактың бажыны. Ында квартал булунуң чаштыр, көрүштүг кылдыр дерээн. Чурттакчыларын ат дайзыын аскан, өөреникчилер хана солунун үндүрүп турар. Республиканың, районнуң, совхозтуң планныг онаалдаларының колкол чугагайларын тода бижип көргүскен. Ол ышкаш алдарлыг, маадырлыг хөрээженнерниң дугайын кысказы-биле таймылбырлап көргүскен фотоальбомнар, журналчыгаштар, фотомонтажтар бар. Аргыдга-лаарныңганың, аъш-чемнер доктаамал ажылдан турар. Оон чурттакчылары энир чылын ниитиниң малынга 7 тонна ситенин, 5 тонна булук-бүрүнү белеткээн, а бо чылын 25 тонна ситен белеткээр дээш ону күүседкен. Квартал чурттакчылары эң биче назылыгдан 70 хар чедир хоочуннар концертке идепкейлиг киржип, Монтёр кылдыр өөренип алган, район иштинге ол та чеже километрни эрткен, та чеже чагының бажынче үнгей, үрелген шугумнарны септээн. Кайы-бир суур аразында харылзаа үрели бээрге, оон чылдагаанын тывар дээш, чадагдаа кылаштан тургулаан. Ам болза, дүрген чоруктуг мотоциклдиг. Бо-даа болза хөгжүлдениң ачызы-дыр дээрзин ол бодап чоруур.

— Билчей, радиовус ыытталвайн бөрды, көрүп берем, приемниквис шак дүштү, септеп берем—деп, ону билир, таныыр улус нудумчуга чорда амыратпас. Билчей Бүрүнчалович бажыңга кире дүшкеш, ону көре тырттып бээр, үрелгени арай улуг болза, даарта конторага эккээрин-даа сүмелээр. Улуг нуруузунда-ла олла черинге кылын бээр.

Иргит Билчей бодунуң билинин Кызылга тур курстарга каш удаа өөренип, бедидин ап келген. Амыдырал, хөгжүлде чаңгыс черге турар эвес, ынчангаш харылзааның янзыбүрү аппараттары база-ла чаарттынып, сайзырап турар. Ону удур өөренмес болза хожудап каар.

Үжен бир чыл дээрге, кижиниң амыдыралынга хөй үедир. Бо аразында Билчей Бүрүнчаловичи кадыг-бергелергедаа таварышкылаан. Чайның изинде, кыштың соогунда-даа чагы бажы үнүп, харылзаа удазының улап, септеп деп чүве аңаа эвес хөрек. Кижиниң сеткили арнында дижир бис. Шынап-ла, Билчейни көөрге ол хүлүмзүрүн алган чогуур, оюн-баштак, чугаакыр, төптүг, биче сеткилдиг кижи. Ынчангаш эш-өөрү-даа хөй. Чонунга макталдыг.

Районнуң харылзаа белдиринде оон улуг стажтыг кижи чок. Коллективте төлептиг дагдыныкчыларның бирээзи. Ортумак школа дооскан оглу адазының соон салтап, ам ийи чыл монтёрлап ажылдап турар. Саша база-ла адазы ышкаш шырак мастер болур дээрзинге оорү бүзүрээр. Бир өөреникчизи В. Ортуп-Назын харылзаа белдиринің начальникчизи оралакчызы.

Тээлиниң аалчылар бажыңына баар болзувусса, ында аныяк оолдар эдертин алган, ортумак сынныг кижи удазынвар шойген турар. Ол болза улуг электромеханик Билчей Иргит-тир. Оон кады ажылдап турар өөрү дагдыныкчызының сөзүн дыңнап, оон айтыышкыны-биле ажылдап, билдинмейн барган чүүлдерин айтырып ап, телефон шугумун киирип турар.

Билчей Бүрүнчалович хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг. Ону коллектив улусчу контроль постузунун кежигүнүнге соңгуп алганы таварылга эвес. Местком кежигүнүнге каш удаа соңгудуп келген. Уругларының иези эмчи сестразы У. Иргит-биле кады ажы-төлүн эки кижилер кылдыр өстүрүп турар.

Тээлиниң харылзаа белдиринің ажылдакчылары мөд чеми белеткээриниге чылдын-на идепкейлиг киржип келген. Бо чылын олар «Бэй-Тал» совхозка 10 тонна ситенин, 5 тонна булук-бүрүнү белеткеп берген. Ынчангаш район төвүнүң организацияларындан мурнакчыларның бирээзи болган. Бо ажылга хоочун харылзаачы Б. Иргит эн-не идепкейлиг киришкенин харылзаа белдиринің удуртукчулары чугаалап турар.

Улуг электромеханик кижи дээрге, чогум ажылын алырга, начальниктиң техника талазыбиле орадакчызы болур, ону бүрүнү-биле харылаар. Бо чылын суурлар аразында элээн хөй чагыны солаан, ол ажылды Б. Иргит удуртуп турар.

Кижи бодунуң кылган ажылының чонга ажыктыын билип, аңаа хандыкшаан болза, ыяап-ла эки түүнелдерни чедип алыр. Оон бадыткалы Иргит Билчейниң ажыл-амыдыралы ол-дур. Оон эки ажылын, чүткүүдүүн бедин-биле үнелээш, чазак Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан. Ол ышкаш «Хүндүлүг радист» демдектин эдилекчизи.

Бай-Тайгада харылзаанын хөгжүлдезин караа-биле көрүп, ону сайзырадып келгеннериң бирээзи, күш-ажылдын хоочуну, электромеханик Билчей Иргиттиң ажыл-ижин төнмес. Бөгүн ол Тээлиде турар, а даарта Кызыл-Даргже хаптар, оон оруу узун, үүлеги хөй.

— Радио чокта дүлей-биле дөмей-ле апаар чүве. Тайгатандыда чоруур улуска оон артык чүве кайдал—деп, малчыннар бо-ла чугаалажыр. Ону бодап келгеш, Билчей Бүрүнчалович оларже хаптар. Үрели берген приемниги кылып бергеш, ажылдыштарга, малчыннар оон буянныг ажылын хүлүмзүрүү-биле шаннаар. «Радио эмчизи» деп чөн ону мактаар.

С. ХЕРГЕК.

Бо фактыларны деңнештириңер

ЦЕХТЕ ЭМЧИ КЕЛГЕН

ОРША. (СЭТА). Оршаның хендир комбинадының медицина албан черлериниң мурнакчы дуржулгазын Белоруссияның бүдүрүлге черлеринде нептередип эгелээн. Ол комбинаттың медсаннеээ болза эмнелге-профилактиканың улуг албан чери болур. Ында бодунуң поликлиниказы болгаш эмнелге чери бар. Ынаар Минскиниң болгаш Витебскиниң эмчи институттарының профессорларын база доцентилерин чалап эккеп турар. Олар арга-сүмени берип, нарын незиделерни кылып турарлар. Аарыгларны болдурбас сорулга-биле комбинаттың цехтеринде эмчи участоктарын база фельдшерлер пунктуларын тургускан, ында дун-хүн дургузунда дежурныйлаашкынны тургускан. Эмчи-инженер бригадалары доктаамал ажылдап турар. Ол бригадаларда эмчилерден аңгыда бүдүрүлгеге айыылга таварышпазының, механизастаашкын база автоматчыдылга, бүдүрүлге эстетиказының талазы-биле тускай эртемниглер база киргген.

Ындыг бригадаларны чурттуң бүдүрүлге черлеринде күш-ажылдың байдалдарын эжижидер болгаш аарыыр чоруктуң деңнелин кудуладыр сорулга-биле тургузуп турар деп, СЭТАның корреспондентизинге ВЦСПС дыңнаткан. Бригада күш-ажылдың чурумун база байдалын өөренип көрүп, кадыкшылыга талазы-биле хемчегларни ажылдап кылыр. Челябинскиниң, Кривой Рогтуң болгаш Донецкиниң бүдүрүлге черлеринге тывылган администрацияның, профэвилел организациязының база медицина ажылданчыларының ындыг кады ажылы калбак нептерелгелиг болган.

Ажылчы чоннарның кадыкшылының дугайында сагыш салышкын амыдыралдың совет хевириниң чарлып болбас шынары болур. Медицина хандырылгазын халас алыр талазыбиле хамаатыларның ССРЭ Конституциязында быжыглаттынган эргелерин амыдыралга боттандырып чорударынга арганы бербишаан, кадык камгалалының материал-техниктиг баазазын хегжүдеринге үлетпүрнүң бүдүрүлге черлери улуг дузаны көргүзүп келген. Чижээлээргe, тоску беш чылдың дургузунда үлетпүр министерстволарының болгаш ведомстволарының акша-хереңгизи-биле 68 муң ажыг орунныг эмнелге черлерин болгаш зэлчег бүрүзүнде 188 муң кижини хүлээп алыр поликлиникаларны туткан болгай.

Санаторий-профилакторийлерже путёвкаларның 20 хуузун профэвилел организациялары халаска берип турар болгаш оларның арткан 80 хуузунуң өртээн ажылчы чоннар түгле чамдыызын төлеп турар.

Амгы үеде чуртта 2100 ажыг санаторий-профилакторийлер ажылдап турар, аңаа чыл бүрүзүнде ийи миллион ажыг ажылчы чоннар боттарының кадыкшыл байдалын эжижидип ап турар болгай.

ЧАА ИНСТИТУТ

ТАШКЕНТ. Аъш-чем болгаш чиик үлетпүрнүң Бухарада технологтуг институду Узбекистанның 43-ку дээди өөредилге чери болган. Чаа өөредилге чылында республиканың дээди болгаш ортуман тускай өөредилге черлеринге, профтехучилищелеринге база школаларынга дөрт миллион ажыг кижи кичээлдерни эгелээр. Улуг Октябрьга чедир чүс узбектен түгле ийи кижи номчуп билир, аңаа үндезин национ-алдың дээди эртемниг чаңгыс-даа төлээлекчизи чок турган. 1920 чылда ленинчи декрет-биле тургускан Ташкент университеди республикага дээди өөредилгениң база эртемниң хөгжүлдезиниң эгезин салган.

(СЭТА).

Агитквартираларга даянгаш

Районнуң 17 суурларында 26 хөрээженнер төвүлелдери боттарының ажылын агитквартираларга даянгаш башкарып, кол кичээнгейни суурлар чурттакчыларының, малчыннарның, саанчыларының өг-бүле бүрүзүнүң культуразын эжижидер, хөрээженнериң политиктиг деңнелин, ыңыдырал-чуртталгазын улам бедидиривче, уруг-дарыгның кижизидилгезинче углаидырбышаан, өөрүш эвес ажылдарны чорудуп турар.

Хөрээженнер төвүлелдерин партия организацияларының удуртулгазы-биле кижизидилгелиг ажылдарны чорудуп, темалыг кежээлерни, хуралдарны клубтарга, культура бажыңнарга, кызыл-булуннарга эрт- [illegible] аңаа хөрээжен чонунуң [illegible] киржилгезин чедип ап [illegible] хөрээженнер төвүлелдерниг [illegible] ынга агитквартира- [illegible] аңаа- улуг. [illegible] рда хөрээжен- [illegible] (даргазы Т. Куу- [illegible] лдың янарылан эге- [illegible] а бүрүзүнүң суббота [illegible] чонунуң культурлуг [illegible] лгазын чөн организас- [illegible] талазы-биле ангы-ангы [illegible] өөрүш кежээлерни агитквартирларның күүү-биле организастыг эрттирин турар. Ылаңгыя «Бистиң ургуларывыс кандыг болуруп?», «Че бе, кыстар», «Че бе, ооллар», «Куш-ажылдың хоочуннары», «Бистиң совхозоонгу беш чылда» дээш ышкаш кежээлериг «Аян», «Хөрел», «Хемчик», «Чалбыш», «Дамырак» болгаш өске-даа агитквартиралар соңуурганчыг, дээштиг кылдыр организастан эрттирген. Ол кежээлерге нашионал оюннарны база организастап, ылаңгыя ыт шыдыраа, ишиг шыдыраа, кажык адары болгаш кагары дээш өске-даа оюннарны ойнаары чаңчыл апарган. Оон-биле кады каттырычыг-даа, шоодуглуг-даа хана солуннарын үндүрүп, холдун уран кылыгларының, аъш-чемнер дээжилериниң делгелелерин организастап турар. Чонунуң кежээлерге киржилгези калбаргак.

Хайыракан, Суг-Аксы, Кара-Чыраа, Тере-Хая, Баян-Тала, Ак-Даш, Шеми, Бажын-Алаак болгаш өске-даа суурларда хөрээженнер төвүлелдери чаа чылдың шагаазын, кыш үдезин амгы ёзу-биле эрттирип, [illegible] ажылдарны хүннериниң масса- [illegible] ыг арагалаашкын болдурбазы-биле өске-даа культурамассалыг ажылдарны чорудуп турар. Культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылдакчылары номчулга конференцияларын, темалыг кежээлерни эрттирерин чаңчыл болдурган. Суурларны, сүт-бараан фермаларын чаагайжыдарынга хөрээжен ишчилериниң киржилгези улуг. Колан девискээриниг погаа культураларын өстүрери-биле чергелештир чечек тарылгазын нептерелдир, кудумчуларын погаанчыдылгазын эжижидер дээш хөй ажылдар кылдыныр турар. Суур бүрүзүнүң чурттакчы өг-бүлелериниң 50—90 хуузу чечектерни, погаа культураларын, картофельди тарып, оон чайты ажаалдазын эжижиткен. Ногаанчыдылгаже, погаа культураларын тарырынче Суг-Аксы, Чыраа-Бажы, Хайыракан, Бора-Тайга, Бажын-Алаак, Баян-Тала суурларда хөрээженнер төвүлелдери доктаамал кичээнгейни салып, организастыг ажылдарны чорудуп турар. «Октябрь 30 чылы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда Кара-Сал Алдынкыска, Галина Сатка удуртканы хөрээженнер бригадалары погаа культураларын өстүрер аргаларын хөй шингээдип алган. Олар чыл бүрүде погаа культураларындан бедик дүүжүтү ап турар.

Хөрээженнер төвүлелдериниң ажылын улам эжижидериниге агитквартираларын улуг салдарны чедирип, чон ортузунга кижизидилгелиг болгаш массалыг ажылдар чорударының одаглары болу берген. Агитквартира бүрүзүниде чорудуп турар кижизидилгелиг база массалыг ажылдарже улуг-биче, эр, хөрээжен кижилерни хаара туруп, оларның калбак киржилгелин чедип алдыкган. Суббота санында агитквартира бүрүзүнүң бот-тывынгыр артистери концерттерни чурттакчыларга бараалгадып турар. Чурттакчы чоннуң ортузунга партиниң болгаш чазактың доктаал-шиитпирлерин таныштырарынга болгаш күүседириңге агитквартиралар шугуму-биле боттуг ажылдар чоруттунуп, ылаңгыя хуралдар, темалыг кежээлер, диспуттар, оюн-тоглаалары организастап турар.

Районда эки ажылдыг агитквартираларны он-ону-биле адап болур. Чыраа-Бажы суурда «Отчугаш», Тере-Хаяда «Космос», Ийме суурда № 10, Хорум-Дагда «Хемчик», Бора-Тайгада «Дамырак» агитквартиралар (даргалары Х. Бадыймаа, И. Ховалыг, О. Сендин, Е. Ховалыг, К. Соян) болгаш Суг-Аксы суурда М. Борбай, Алдан-Маадырда А. Монгуш, З. Монгуш даргалаан агитквартиралар коску ажылдарны чорудуп турар.

Чыраа-Бажы суурда Бадыймаа Хомушкунуң удуртуп турар «Отчугаш» агитквартирада 22 өг-бүле хамааржыр, ында 46 чурттакчы бар. Квартал төвү Светлана Оржактың бажыны. Ында квартал булунуң чаштыр, көрүштүг кылдыр дерээн. Чурттакчыларын ат дайзыын аскан, өөреникчилер хана солунун үндүрүп турар. Республиканың, районнуң, совхозтуң планныг онаалдаларының колкол чугагайларын тода бижип көргүскен. Ол ышкаш алдарлыг, маадырлыг хөрээженнерниң дугайын кысказы-биле таймылбырлап көргүскен фотоальбомнар, журналчыгаштар, фотомонтажтар бар. Аргыдга-лаарныңганың, аъш-чемнер доктаамал ажылдан турар. Оон чурттакчылары энир чылын ниитиниң малынга 7 тонна ситенин, 5 тонна булук-бүрүнү белеткээн, а бо чылын 25 тонна ситен белеткээр дээш ону күүседкен. Квартал чурттакчылары эң биче назылыгдан 70 хар чедир хоочуннар концертке идепкейлиг киржип,

ТУРБИНАГА ПАСПОРТ ТЫВЫСКАН

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр. С. Давыдов). Саян-Шушенск ГЭС-тиң кол турбиназының ажылчын зэлчег дугуюн бүдүрүп үндүрүрин үш ай мурнай дооскан. Улуг Октябрьның 60 чылынга «Ленинградский металлургический завод» дээр турбина тудугжуларының каттынгышкынының белээ ындыг болган.

Эң-не күүлүг совет гидроагрегаттың намдарының дараазында «арыннарын» тудугжулар, эптекчилер, энергетиктер уламчылап «бижиир». Энергетика машиназының кол кезээн Енисейже чорударынга турасшааткан митинг үезинде оларга ГЭС-тиң кол турбиназының күш-ажылчы паспортун тывыскан.

Турбинаның чүс тонна аар кол кезээн Соңгу далай оруун дамчыштыр бо чылын чедирип бээр.

Беш чылдың кижилери

БУЯННЫГ ИШЧИ

Эрткен чылдың чазынында чүве. Ажыл аайы-биле «Тээли» совхозтуң Адыр-Маңалыкта хойжуларының аалдарынга чораан бис. Хоочун малчын И. Доржунуң аалынга районда харылзаа белдиринин улуг электромеханиги Иргит Билчей чорааш, ол өгнүң радиоприемнигин септеп бергенин эзлери улуг өөрүшкү-биле чугаалап олурлар. Черле ынчаш чүгле ол аалга эвес, харын өске-даа коданнарга чорааш Билчейнин дуза чедирген улузунун чугаазын каш катап дыңнаан мен.

Буянныг ол кижи Бай-Тайга районнуң харылзаа белдиринде 31 чыл ажылдан турар. Чаңгыс-ла организацияга ол хире үр ажылдап деп чүве аңаа эвес хөрек. ССРЭ-ниң чаа Конституциясының төлевилели үнген соонда, хоочун ишчи ону номчуп танышкаш, районда харылзааның хөгжүлдезин хөй көрүп сактып, шаанда кандыг турганын амгы байдалбиле деңнеп бодагылаан.

Баштай харылзаа белдиринге ол мотористеп кирген. Электри шугуму амгы ышкаш эвес, мотор ажылдадыр апаар. Чамдыкта үрели бээр, дона-даа бээр, туренчиг-де турган болдур ийин. Рация-биле чугаалажырда ийи кижи олурупкаш, оон тулазындан долгаар, көк-суг дүжер. Ам дээрге амыр болган-дыр. Тээлиде 300 дугаарлыг, а Бай-Талда 50 дугаарлыг автоматтыг телефон станциялары ажылдап турар. Келир чылын ону Шуйга тургузаар.

Иргит Билчей Бай-Тайганың суур бүрүзүнде радио, телефон шугумун киришкен. Эң ылаңгыда Тээли суурда оон үнмээнин телефон чагызы-даа чок. Монтёр кылдыр өөренип алган, район иштинге ол та чеже километрни эрткен, та чеже чагының бажынче үнгей, үрелген шугумнарны септээн. Кайы-бир суур аразынга харылзаа үрели бээрге, оон чылдагаанын тывар дээш, чадагдаа кылаштан тургулаан. Ам болза, дүрген чоруктуг мотоциклдиг. Бо-даа болза хөгжүлдениң ачызы-дыр дээрзин ол бодап чоруур.

— Билчей, радиовус ыытталвайн бөрды, көрүп берем, приемниквис шак дүштү, септеп берем—деп, ону билир, таныыр улус нудумчуга чорда амыратпас. Билчей Бүрүнчалович бажыңга кире дүшкеш, ону көре тырттып бээр, үрелгени арай улуг болза, даарта конторага эккээрин-даа сүмелээр. Улуг нуруузунда-ла олла черинге кылын бээр.

Иргит Билчей бодунуң билинин Кызылга тур курстарга каш удаа өөренип, бедидин ап келген. Амыдырал, хөгжүлде чаңгыс черге турар эвес, ынчангаш харылзааның янзыбүрү аппараттары база-ла чаарттынып, сайзырап турар. Ону удур өөренмес болза хожудап каар.

Үжен бир чыл дээрге, кижиниң амыдыралынга хөй үедир. Бо аразында Билчей Бүрүнчаловичи кадыг-бергелергедаа таварышкылаан. Чайның изинде, кыштың соогунда-даа чагы бажы үнүп, харылзаа удазының улап, септеп деп чүве аңаа эвес хөрек. Кижиниң сеткили арнында дижир бис. Шынап-ла, Билчейни көөрге ол хүлүмзүрүн алган чогуур, оюн-баштак, чугаакыр, төптүг, биче сеткилдиг кижи. Ынчангаш эш-өөрү-даа хөй. Чонунга мактадыг.

Районнуң харылзаа белдиринде оон улуг стажтыг кижи чок. Коллективте төлептиг дагдыныкчыларның бирээзи. Ортумак школа дооскан оглу адазының соон салтап, ам ийи чыл монтёрлап ажылдап турар. Саша база-ла адазы ышкаш шырак мастер болур дээрзинге оорү бүзүрээр. Бир өөреникчизи В. Ортуп-Назын харылзаа белдиринің начальникчизи оралакчызы.

Тээлиниң аалчылар бажыңына баар болзувусса, ында аныяк оолдар эдертин алган, ортумак сынныг кижи удазынвар шойген турар. Ол болза улуг электромеханик Билчей Иргит-тир. Оон кады ажылдап турар өөрү дагдыныкчызының сөзүн дыңнап, оон айтыышкыны-биле ажылдап, билдинмейн барган чүүлдерин айтырып ап, телефон шугумун киирип турар.

Билчей Бүрүнчалович хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг. Ону коллектив улусчу контроль постузунун кежигүнүнге соңгуп алганы таварылга эвес. Местком кежигүнүнге каш удаа соңгудуп келген. Уругларының иези эмчи сестразы У. Иргит-биле кады ажы-төлүн эки кижилер кылдыр өстүрүп турар.

Тээлиниң харылзаа белдиринің ажылдакчылары мөд чеми белеткээриниге чылдын-на идепкейлиг киржип келген. Бо чылын олар «Бэй-Тал» совхозка 10 тонна ситенин, 5 тонна булук-бүрүнү белеткеп берген. Ынчангаш район төвүнүң организацияларындан мурнакчыларның бирээзи болган. Бо ажылга хоочун харылзаачы Б. Иргит эн-не идепкейлиг киришкенин харылзаа белдиринің удуртукчулары чугаалап турар.

Улуг электромеханик кижи дээрге, чогум ажылын алырга, начальниктиң техника талазыбиле орадакчызы болур, ону бүрүнү-биле харылаар. Бо чылын суурлар аразында элээн хөй чагыны солаан, ол ажылды Б. Иргит удуртуп турар.

Кижи бодунуң кылган ажылының чонга ажыктыын билип, аңаа хандыкшаан болза, ыяап-ла эки түүнелдерни чедип алыр. Оон бадыткалы Иргит Билчейниң ажыл-амыдыралы ол-дур. Оон эки ажылын, чүткүүдүүн бедин-биле үнелээш, чазак Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан. Ол ышкаш «Хүндүлүг радист» демдектин э

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

КОМИТЕТТЕРДЕ

Харылзааның бүдүрүлге-техникиг эргелели (начальниги А. Иргит, кол инженери О. Кожевников) чурттакчы чонну, албан-организацияларны харылзаадык почта-телефон херекселдери-биле канчаар хандырып турарын республиканың улусчу контроль комитеди хыналаан.

Бо ажылда бар четпестерни комитеттиң хуралынга дамдеглээн. Харылзаа шугумунун үреликшиннеринден, почта дүрүмнерин база саавырларын сагывайн турарындан, харылзаа белдирлеринде күш-ажылдың сагылга-чурумунун куду деннелдиниден, чонга чаган-бижик чедирилгеэ болгаш хоорайлар, районнар төптеринде телефон чугаалажылгазының чагыглары хуусаазында эт-хөрөнгилерниң учет карточказын тургуспаан. Эт-херекселдерни тускай демдеглевейн турар. Кол хөрөнгилерни болгаш ортээ бичe херекселдерни үндүр бижиирде акт тургуспайн турган. Шак ынчаар эрткен чылдың февральда, мартта, бо чылдың майда нийти түүү 12600 рубль 61 үшеек өртектиг кол хөрөнгилерни база херекселдерни үндүр бижээн. Шынгыы отчёттуг тускай майыктарны кайы хамаан чок кадагалап, чамдык ажылдакчылардың эрге-дужаалын өскээр ажыглаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турганы болгаш ажылда өскедаа четпестер турганы илерээн.

Сан-хөө чурумун үргүлүү үреп, акша-хөрөнгини шын эвес чарыгдааны дээш гостиница директору В. Монгушту ажылындан хостааш, чедирген когаралының чамдыызын эгидери-биле айда алыр шалыныңның чартының тыртарын комитет шинтирлээн.

Кызыл

«Кызыл» гостиницазының удуртукчуларының сан-хөө чурумун хажыдып турганын хоорайның улусчу контроль комитеди хынаан, түннелин чугаалашкан. Оон директору В. Монгуш улуг бухгалтери А. Гнусарева сан-хөө чурумун хажыдып турганы илерээн. Чижээ, А. Казанцева эт-херекселдер эргелекчизинге 90 рубль шалыныг ажылдап, кассирнин хүлээлгезин шуут күүсеттейн турган-ла үр үе иштинде кассаның шалыныың чартыы —36 рубльди ай сайында ап келген. Ынчаар бо чылдың июльге чедир ол 3249 рубльди алган. 1975 чылдың октябрьдан бөөр гостиницага ажылчын болуп Оюн деп кижи ап турган. Кол болгаш өртээ бичe эт-хөрөнгилериниң учет карточказын тургуспаан, Шак ынчаар эрткен чылдың февральда, мартта, бо чылдың майда нийти түүү 12600 рубль 61 үшеек өртектиг кол хөрөнгилерни база херекселдерни үндүр бижээн. Шынгыы отчёттуг тускай майыктарны кайы хамаан чок кадагалап, чамдык ажылдакчылардың эрге-дужаалын өскээр ажыглаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турганы болгаш ажылда өскедаа четпестер турганы илерээн.

Сан-хөө чурумун үргүлүү үреп, акша-хөрөнгини шын эвес чарыгдааны дээш гостиница директору В. Монгушту ажылындан хостааш, чедирген когаралының чамдыызын эгидери-биле айда алыр шалыныңның чартының тыртарын комитет шинтирлээн.

Мугур-Аксы

«Малчын» совхозта кыргылданы база малдың чайгы одарлалыышкынын организастаанында четпестерни Монгун-Тайга районнун улусчу контроль комитединин хуралынга дамдеглээн.

Белеткел конторазынга дүк дужаган чоннун даазының көдээ Советтин ажыл-агый дептериндe чизедe малы-биле деткеп көөрге, хой, ошку чок кижилер дыка хой дүктү дужаган болган. Чижээ, сарлык кадарчызы С. Дугаржап чизеде 11 хойлуг, а 36 кг хой дүгүн, 30 кг ангор ошку дүгүн дужаган. В. Кара-Сал чизеде чаңгыс-даа хой чок, ол 14 кг хураган дүгүн, Н. Хомушку 50 кг, Д. Шәкан-оол 21 кг хой дүгүн белеткел конторазынга дужаган. Ынчаар 16 кижи хой хой, ошку дүгүн саткан. Чылдаганы? Кыргылда үезинде дыка хой хойларның дүгү хоалбаан дээш кыргылда пунктузунга кыргыйайн, кадарчыларны боттарынар хол хачылары-биле кыргааш совхоз складынга дужаанар дээш чорудушкан болуп турар. Ону ажыглаат чамдык кадарчылар кыргыттынмаан хойларны база хураганнарны кыргааш, дүгүн белеткел конторазынга хуузунда хой, ошкүүвүүн дүгү кылдыр садып турган. Кыргылда үезинде дүк үчёдүн багай тургускаңындан хой бүрүзүнүн дүгүн чаңгыстап деңгилеп хүлээп албайн, хары угда шоодай, ниитери-биле дезилеп, кыргаан хой саның кыргыкчыларның адазының барымдаалап хүлээп ап турган. Ынчангаш дүк чидириглиг болуп, хуу мал дүгү кылдыр садып турганы илерээн.

Оон түннелинде чоннун хуузунда малының дүгү бир башка онаштыр 4—5 кг чедип турар, а «Малчын» совхозта бир хойдан-за ортумаа-биле чүгле 1 кг дүктү кыргып алган.

Совхоз малының дүгүн боттарының хуузунда дүгү кылдыр саткан малчыныардан дүк-биле төлөдип алырын совхозтун удуртукчуларындан комитет негээн.

Бай-Хаак

Таңды районнун чоннук амыдырал хандырылга комбинадында чоннун чагыгларының күүселдеминин шынарын экижидер база ачы-дуза чедирериниң культуразын бедидер талазы-биле ажылдарны районнун улусчу контроль комитеди чугаалашкан.

Комбинат чонга ачы-дуза чедирериниң хемчөлүн эрткен чылдың бо үеэи-биле декизөргe элээн көвүдеткен. Идик даараарының, септээриниң, телевизор септээриниң планы ажыр күүсеттинген. Комбинаттың хүлээп алышкын пунктуларының база филиалдарының материалдыг базазы экижээн. Ынчалза-даа оон ажылында четпестер ам-даа хой дээрзин комитёт демдеглээн. Бо чылдың чеди айларында сайгарылга планын 96,5 хуу күүсеткен. Хеп даараарының, соодукчулар, хеп чуур машинаар база шак септээриниң, хептин химиктиг арыглаашкының кылырының, чурук тыртырарының, баш таарырының болгаш ачы-дуза чедирериниң өске-даа хевирлериниң талазы-биле планнар күүсеттинмээн. Даарадыга цехинин четпес ажылының дугайында чоннун хомудалдары көлей. Бүдүн районда баш таарыр чүгле чаңгыс мастер бар. Телевизор септээр ажылдың шылары куду.

Илерээн четпестерни дарый чайладыр дугайында комбинат директору Н. Кострубинаның аазаашының комитет кичээнгейге алган.

Кызылдың тудуг кезектери комбинаттың демир-бетон кылыглар цехинде улусчу контроль болүү дээштиг ажылдарны чорудуп, контрольду хөйте кеску, билдингир болдурарын идепкейжиткен. Рейд, хыналдаларны доктаамал чорудуп, улусчу контрольдун шүүмчүлелдиг хуудустарын болза үндүрер.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Валентина Дмитриевна Огурцова техниканың айыыл чок чоруунун дүрүмүн цехте сагып турарының талазы-биле ажылды харыылап, активчилер-биле кады хыналдаларны чорудуп келген. Оон түннелинде ам цехте техниканың айыыл чок чоруунун дүрүмүн хажыдар таварыглаар болбайн турар.

ЧУРУКТА: улусчу контролёр В. Д. ОГУРЦОВА аныяк ажылчын С. ХОРЛУУ-биле стапок чанында.

Будүрүлгенин ажыктын, ажылдың шынарын бедидериниң угланган ажылдарны Кызылдың туйбу заводунда улусчу контролёрлар соолгу үеде элээн күштелдирген. Будүрүлгенин чугула участоктарынга постуларны тургузуп, хөй-ниитти организациялары-биле харылзааны бижыглаан.

Хоочун ажылчын Зинаида Федоровна Мазепинаның удуртканы постузунун ажылы эң идепкейлиг. Ында контролёрлар электроэнергияның, оттуларны түүдүн болгаш тудуг материалдарының шын ажыглалын хүн бүрү хынаан, четпестерин ой-шаанда чайладырынга улуг дузаны чедирген.

ЧУРУКТА: З. Ф. МАЗЕПИНА.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

БЕДИК МЕДЕРЕП БИЛИИШКИН-БИЛЕ

Оон арын-шырайы кичээнгейлиг, оожум топтуг. Бажының дүгү көгерге берген ол кижи. Ада-чуртун Улуг дайынының киржикчизи, күш-ажылдың хоочуну, 1931 чылдан бөөр партия кежигүнү.

Зиновий Григорьевич Осмоловский пенсияже үнзе-даа адаа орбайн, партияның даалгаларын, хөй-ниитиниң ажылхерээн ак сеткилдиг күүседип чоруурларының бирээзи. Хоочун коммунист ам Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединің штаттан дашкаар инспектору. Ол он-он рейд, хыналдаларга киржип, найысылалдың будүрүлгелериниң, транспорт черлериниң ажылында четпестерни чайладырынга үлүүн киирген.

— Аэропорт коллективинге чорудум. Аная хыналдавыс доозулду— деп, Зиновий Григорьевич-биле чоокта чаа ужуражы бөөривиске чугаалады.— Чамдык четпестерни тодарадып, коллективке хурал эрттирдивис.

Ажылчы чоннарының билдириишкиннеринге болгаш хомудалдарынга кичээнгейлиг болур талазы-биле партия болгаш чазак улут кичээнгейни салып турар болгай. Ынчаргаш бо айтырыг улусчу контроль комитединің ажылында бир кол черни эзлээн. Аная хамаарыштыр хыналдаларны Зиновий Григорьевич эрткен айларда пассажирлер АТБ-зинге, Тываның транспорт эргелелинге, рестораннар болгаш столоваялар треллинге чоруткан.

Үстүнде чугаалаанывыс чугула ажылды ол коллективнин удуртукчулары партияның салган сорулгазының негелдезинге дүүштүр тургуспайн турары хыналдалардан илерээн.

Ол ышкаш хоорай автобустары кышкы, чайгы үелерде график ёзугаар шын ажылдавайн баар таварыглаар дугайында удуртакчы чон хөй хомудалдарны киирип турар. Ону эдер дээш чамдык ажылдарны чорутса-даа четпестер когу үүлбейн келген. Агенствонун автовокзалдың билет садар кассаларынга оочурлаан улус кезээде хөй болур. Чамдыкта ында кассирлериниң пассажирлерге каржы-хажагай чоруунун фактылары база илерээн. Оон ыңай районнарже рейс ёзугаар чоруур автобустар белин графиктен озалдап турар таварыглалар бар болган.

— Кызыл аэропортунун массаларының ажылдакчыларынга хамаарыштыр хомудалдар эвээш эвес—деп, Зиновий Григорьевич чугаалады. — Коллективте хомудалдар болгаш сүмелер дептери чыл эгезинден бөөр бижиттинмээн. Хыналда үезинде ону безин арай боорда тыптырын кадгывыс. Өске-даа четпестерни аэропорттун удуртукчуларынга дыннаткан бис. Ону чайладырының хемчегларни ап турар.

Кызыл хоорайның улусчу-контроль комитединде штаттан дашкаар 30 инспектор, 8 килдис ажылдап турар. Оларның дузазы-биле бо чылын элээн хөй рейд, хыналдаларны чорудуп, түннелдерни комитетке, тус-тус коллективтерге сайгарган. Штаттан дашкаар активчилер тудуг, транспорт, харылзаа болгаш өске-даа будүрүлгелериниң ажылында чүгле четпестерни илередип эвес, харын эки ажылды дуржулгазын петтередип турар. Ылангыл Садыг министерствозунун базазының директору Байыр Түлүшович Санчының удуртканы штаттан дашкаар киллистин ажылы эң идепкейлиг.

Улусчу контролёрлар... Олар дээрге хандыкшылдыг, күжениишкиниг иштин кижилери. Хайгылчылар күрүнеения-даа, амыдырал-чурттаганың-даа улуг-биче айтырыгларын хөй-ниитичи бедик медерел-биле шинтирлеп турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

делегей БО ХҮННЕРДЕ

ЧАГЫГЛАРГА ШЫНЧЫ ЧОРУК

ПРАГА. (СЭТА). Словак национал тура халыышкынның — чехтерниң болгаш словактарның хоеталгалыг антифашистиг демиселиниң шылгарангай болуушкунунуң 33 чыл болган оюн социалистиг Чехословакия демдеглеп эрттиргеи. Республика—баймрлал шимелдезинде, оон хоорайлары болгаш суурлары чехословак болган совет туктар-биле каастаттынган. Мурундагы совет партизаннар—тура халыышкынның киржикчилери хоеталга дээш демиселдиң хоочунларынга аалдап чеде берген.

1-ги украин фронтузунун шериглери бирги чехословак армия корпузунун дайынчылары-биле кады Чехословакияны фашистиг эжелекчилерден хоеталарын эгелээн чер болур Дукел артында чехословак болган совет дайынчыларга турааказалда чечектерни эндере эккеп салган. Чехословак-совет найыралдың апыяктар эстафеталары тура халыышкынның болган черлери-биле эрткен.

Коммунистерниң удуртулгазы-биле болган словак национал тура халыышкын чаа, улусчу-демократтыг республиканы бадыткап тургузары дээш чехословак улустун демиселиниң чыл демдеглелинге алдын арын болуп кирген. Социалистиг күрүне болур Чехословакияның тургузуушкунунуң принциптери анаа төрүттүнген.

Словак национал тура халыышкынның чагыгларын боттандырбышаан, Чехословакияның Компартиязы социалистиг тургузуушкунче угланыышкынны амыдырада хажык чок боттандырып турар. ЧССР-ниң дайын соолундети беш чылдар планнары—ол дээрге оон социалистиг улус ажыл-агыйының, эртемнинин, культуразының чедиишкиниг өзүлделинин үезидир. Ам чуртта үлетпүр будүрүшкүзү дайын мурнунун денгелин он катап ажып турар, а оон кол адыры—машина тудуу—21 катап ажып турар. Чехословак күрүнеения шугумубиле, ылангыл Словакия онза шанкын хөгжүп турар.

Амгы үеде республика Чехословакияның Компартиязының XV съездизинин толевилээни сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузарының программазын чедиишкиниг боттандырып турар. Ол программа экономиканы хөгжүдериниң турум, шапкын темпилерин, ажылчы чоннарның амыдырал денгелин бедидерин баш удур көрүп турар. Амгы беш чыл планы Словакияның экономиказының дүрген өзүлдезин база-ла хандырып турар.

Словак национал тура халыышкын чаа Чехословакия дээш демиселдиң эгези болган. Оон чагыглары улус ажыл-агыйының чедиишкиннеринде, биетин улузувустун бедик амыдырал деннелинде сиинкен. Чехословакияны хостаар дээш Совет Эвилелиниң база оон маадырлыг армиязының үндүрген когаралын бис кажан-даа утпае бис. ЧКП-ниң XV съездизинин Совет Эвилели-биле найыралды, эвилелди болгаш кады ажылдажылганы бижиглаарынче угланыышкыны, социализминиң оруу-биле Чехословакияның чедиишкиниг хөгжүлделинин үнезинин болур угланыышкыны биетин улузувуе могаг-ныылар чокка база хажык чокка боттандырар апаар деп, «Руде право» солун демдеглээн.

И. МАСЛЕННИКОВ

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Социалистиг чурттарының акыдүмалышкы партияларының удуртукчулары-биле СЭКП ТК-ның Чиргинге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтин Крымга ужуражыышкыннары Совет Эвилели-биле интернационалдыг найыралды, сырый каттыжыышкынны болгаш чаңгыс эпти быжыглаарынче угланган биетин улустарывыстын национал болгаш интернационалдыг кол эрге-ажыктарының, биетин партияларывыстын база чазактарывыстың принципиалдыг политиказының бүрүн дөмейлешкен көргүскен деп, неделя санында үнер венгр «Мадьярорсаг» солун бижээн.

Социалистиг чурттарның аразында харылзааларны хөгжүдеринге чаа улуг болуушкун бүрүзү делегейниң бүгү хөй-ниитизинин кичээнгейни хаара тудуп турар деп, ол журнал демдеглээн. Ол кады ажылдажылганы хөгжүдерин социалистиг чурттар улус ажыл-агыйларының планнарын дээштиг боттандырын чорударынга-даа, делегей политиказынга сорулгаларын дүрген чедип алырынга-даа чаачаа чедиишкиннер кылдыр санап турар. Сайзырангай капиталистиг чурттарда-даа бол азы хөгжүп орар чурттардада бол, чурттан турар социализминиң талалакчылары болгаш оонгүктерин социалистиг дем каттыштырылгазының быыкканын дешилгеннин, тайбынын, кижи төрелгетеннин чечектелиишкининин хөрөөнин улуу-биле хамааржып турары даштыкы политиканың чугула фактору кылдыр көрүп турарлар.

Партияларының удуртукчулары боттарының чурттарында социалистиг тургузуушкунунун дугайын ам, келир үеде планнарының дугайын бот-боттарынга дыннатканнар. Социалистиг чогаадыкчы күш-ажылдың хевирлерининң база методтарының дугайында, оларны үнелеп көөрүнүн дугайында ыңдыг санал-онаал солчугазы толевилеттинген планнарны күүседиринге эң-не ажыктыг оруктарны тып алырынга улуу-биле дузалаар.

Ужуражыышкыннар үезинде партияларының удуртукчулары СЭКП биле акы-думалашкы партияларын, Совет Эвилели биле социалистиг өске-даа чурттарның аразында кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерининң айтырыгларыныче улуг кичээнгейни салган. Крымга болган ужуражыышкыннар делегей ардаалын чүгле кады анализатеп кылырынга эвес, харын аная үндезилеп алгаш, делегей ардаазынга социалистиг чурттарның улам-на бир аай хөделип болуру кады кылган ыңдыг түннелдерин үндүрер арганы берген. Ол ужуражыышкыннар ийи таланың ужуражыышкыннары болган-даа болза, олар социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү күрүнелерини улам быжыглаар арганы берген. Дээди деннелге болган ужуражыышкынар коммунистиг болгаш ажылчын бүгү шимчээшкинин быжыглаан.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● ХЕЛЬСИНКИ

Делегейниң ужар чүүл делгелгеи Хельсинкинин Вантаа аэропортунга хагдынган. Аная Совет Эвилели, АКШ, Англия, Франция, Скандинавия чурттары киришкен.

Амгы үениң ужар чүүл техниказын болгаш дериишкиннерин аная делген көргүскен. Ужар чүүл байырлалы болгаш тускай техниканың — камгалаашкын албанының вертолёттарының база самолёттарының болгаш көдээ ажыл-агый ужар чүүлүнүн көрүлдезин болган.

● МАДРИД

Испан хоорай Памплонунун чаныңга болган митингиге он-он муң кижи чыглып келген. Боттарынга автономия тыпсыны негеп турар. Баск можуларга хамаарыштыр чазактын чорудуп турар политиказын чүве чугаалаан ораторлар ыңгыы шүүмчүлээн. Политика талазы-биле бүгү хоругдаттырганнарга өршээл-келдерел көргүзерин чыылганнар база-ла негээн.

Баскыларның политиктиг эргелери дээш демиселчилерниң чеди неделя «хосталга марыжы» ол митинг-биле доозулган.

● КИТО

Эквадор можу Чимборасонун тараачыннары көдээге демократтыг аграр реформазын чорударын болгаш феодалдыг харылзааларны узуткан чок кылырын негээн. Ол можунук тараачыннар федерациязының ыңда парлан үндүрген медеглелинде аграр реформазының дугайында хоойлуну амыдыралга боттандырарын болдурбас дээш террорну ажыглап турар улуг латифундистерин ажыл-чорудулгазын шиитпирлин-биле буруу шаап турар.

● ДЕЛИ

Бо чылдың чеди айының дургузунда Индияга 338 муң даштыкы туристер кээп чораан. Ол болза эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 20 хуу хой. Эң-не изиг болгаш чаашкыныг үе эрте бөөр чылдың дараазында айларында Индияга даштыкы туристерниң келири улам-на көвүдээр деп манап турар.

● ТОКИО

Префектура болгаш муниципал албан черлериниң ажылдакчыларының бүгү япон профсовилелиниң Нагасаки хоорайга доозулган эвлечеглиг 32-ги съездизинин киржикчилери ажылчын шимчээшкининин сырый каттыжыышкынын улам ынай күштелдиринче, ажылчы чон массаларның амыдыралчы эргеажыктары дээш, мочополиларның хоралыг политиказынга удур демиселди калбартын чорударынче кыйгырган. Күрүне секторунун 1,100 муң ажылчыннарын база албан-хаакчыларын төлөөлөп турар оон делегаттары профсовилелиниң ажыл-чорудулгазының түңнелин үндүрген болгаш чоокку чылдарда ходелиишкиннерниң угланыышкынын чүүлдүг деп көрген.

● БРЮССЕЛЬ

«Ниити рынокту» кежигүннери чурттарның металлургия үлетпүрүнде кризис үргүлчүлеп турар. Европейжи шиитлежилгелериниң комиссиязының медээлериниң алырга, «тоска» кан будүрери бо чылдың июльде 751 муң тонна кудулаан. ЕЭН-ниң чурттарында цой будүрүлгези-даа кудулаан. Эрткен чылдың ол-ла айынга деңнээрге, бо чылдың июльде шой эзилдирери 699 млн. тонна эвээштээн.

Будүрүлгениң эң-не улуг кызырдыышкыны ГФР-го, Францияга, Англияга болгаш Бельгияга болгулаан.

● ЛИМА

Чурттун бүгү девискээринге эрткен чылдың июльде киирген онза байлалды Перунун чазаа күш чок болдурган. Республиканың президентизи Ф. Моралес Бермудес Такна хоорайга чүве чугаалаан, ол дугайын дыннаткан. Чуртта политиктиг байдалды чогумчударының чорудулгазын үргүлчүлээр дээн перу удуртулганың шиитпирилгинин дугайын ол медеглээн, а ол ышкаш Перуга хамааты чагырганын 1980 чылда катап тургузар бодан турарын бадыткаан.

(СЭТА).

АРААТАНЗЫГ ЧЕПСЕК

БОНН. (СЭТА). Кижилерни массадыы-биле узуткан чок кылырынга көрдүнген нейтроннуг чепсекти будүрериниче эгелеп кирер дээн АКШ-тың планнары делегейниң хөй-ниитизин шынгыысы-биле дүвүредип турар.

Ол чепсектин араатанзыг адыс утказын сойгалап илередип турар чүүлдү барыын-герман «Шпигель» сеткүүл парлап үндүрген. Сеткүүлдүн бижээни болза: Америкада нейтроннуг бомбаның талалакчылары ол чепсекти «арыг» болгаш харын-даа «буянныг» чепсек кылдыр көргүзерин орадажып турар. Үк чепсектин кижилерге таварыштырар ол үрегдекчи дээжин ап көөрге, нейтроннуг бомбаны «буянныг» дээр ужур чок, араатанзыг чепсек болуп турар.

«Энс» ракетага таарыштырган нейтроннуг частыр ок 150 метр бедикке часты бөөрге, 8.000 рем хемчеэлдиг хереленнишкин долгандыр 800 метр черге бүгү-де дириг амытанны узуткан чок кылыр. Бир эвес хереленнининиң хемчеэли 20 катап эвээш-даа болур болза, ол таварыглада безин долгандыр бүдүн чартык километрге турган бүгү-де дириг амытанның кезин бир ай дургузунда кырлын калыр.

Нейтроннуг бомбаның чазыгаан чериниң кырыыга мөөгү хевирлиг булут турултар. Нейтроннуг бомбаларның болдурганы ийнги радиоактивтиг шөөгүүшкүн атомнуг стратегтерниң «арыг» деп сесту ажыглап алгаш, шоолуг эвес кылдыр көргүзерин орадажып турары ышкаш ыңдыг-ла хора чок эвес. Нейтроннуг бомбадан олуру эң-не хилинчектиг: нейтроннуг хереле таварышкан амытаннар шак-шагы-биле, хүн-хүнү-биле, а харын-даа ай-айы-биле хилинчектенин чыткан олур деп, «Шпигель» демдеглеп турар.

Шериг талазы-биле сураглыг америк специалист, нейтроннуг бомбаның удурланыкчызы Г. Сковиллдиң мынча дээн сөстерин журнал оон-биле холбаштыр киргген: «Ону буянныг бомба дижин турардыр. Ол чүгле бажын-балгатка хамаарыштыр алырга, үрегдекчи эвес болуп турар ышкажыл. Ол чаа чепсек-биле атомнуг дайын буянныг болу бербес-ла болгай».

Вашингтонунун планнары ГФР-де онза дүвүрээзинин болдуруп турар, чүге дээрге Барыын Европада америк шериглериниң колдуг хөй нурузузу чогум-на ол чуртта турун турар болгай. Нейтроннуг чепсек «еске кайы-даа чуртка бодаарга, эң-не шынгыы айыылды ГФР-ге болдуруп турар» деп, «Шпигель» бижээн.

Ол чаа бомба чепсегленнишкиннерни эндере будүрериниң улам-на күштелдирер деп, сеткүүл түңнелинде онзалап демдеглээн.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ГАВАНА. (СЭТА). Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкинниң (МПЛА-ның) даргазы, Ангола Улус Республиканың президентизи Агостиньо Нетонун Кубаже найыралдыг аян-чоруу доозулган.

Чуртка чоруп турганының үезинде ол Кубаның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро-биле болгаш албанның өске-даа кижилери-биле ужурашкан база чугаалашкан. Куба биле АУР-нун аразында кады ажылдажылганын айтырыгларын чугаалажып көрген. Ол кады ажылдажылга чедиишкиниг хөгжүп турар база калбарып турар дээрзин ийи тала сеткил ханышкыны-биле демдеглээн. Ийи чуруттун удуртукчулары үе-бодалдарының, революстуг туруштарының болгаш принциптериниң чаңгыс аайын база катап бадыткаан.

Агостиньо Нето Матансас можуда өзөн каш үлетпүр будүрүлгелериниге барып, Ф. Кастрога үдедип алгаш, Гаванада В. И. Ленин аттыг школа-интернатка, Мариельде цемент заводунга чораан.

Хүндүлүг аалчы Кубадан чорупкан. «Хосе Марти» деп делегей аэропортунга ону Ф. Кастро, Компартияның болгаш республиканың чазаанын өске-даа удуртукчулары үдээн.

Улусчу эрге-чагырганы быжыглаар

МАПУТУ. (СЭТА). Биетиң сорулгавыс болза кижини кижи мөлчүвес социалистиг ниитилелди тудуп тургузары болур деп, Мозамбикти хостаарының фронтучу партияның (ФРЕЛИМО) даргазы, Мозамбик Улус Республиканың президентизи Самора Машел медеглээн. ФРЕЛИМО-нун Теп Комитединин ынла бооп турар пленумунга чүве чугаалаан, улусчу эрге-чагырганы быжыглаарының база күрүнеея башкарарынга ажылчы чоннарның калбак массаларын хаара тударының эргежок чугулазын С. Машел онзалап демдеглээн.

Биетин революциязыстың чаалап алышкыннары иштаки болгаш даштыкы реакцияга таарымчалыг эвес болган деп, С. Машел чугаалаан. Экономиктиг сэботажты болгаш өске-даа хоралакчы үүлгелиг кылып турар контрреволюстуг күштериниң чуруттун иштинде хөделиишкини болза МУР-га база депшилгелиг өске-даа чуруттарга үдур ниити империалистиг сүлчээнин кеззэ болур. Родезиниң дайынзырактарының күштелин турар агрессчи чоруунче, а ол ышкаш империалистиг пропаганданың МУР-га удур чорудуп турар хоц-меге кампаниязынче кичээнгейни ол угландырган.

Амгы үениң байдалдарында кол чугула сорулга болза улусчу эрге-чагырганы быжыглаары болур деп, С. Машел онзалап демдеглээн. Эрге-чагырганың ёзулуг улусчу органнарынга даянын алгаш, мозамбик ажылчы чоннар мөлчүкчү ацгыларга, контрреволюцияга болгаш даштыкы реакцияга удур чедиишкиниг демисежип болдурлар. Чоокку айларының дургузунда эрге-чагырганың чер-чер органнарынга, а оон соонда чуруттун хоойлу үндүрер дээди органы — улустуң хуралынга сонгулдалар болур деп, ол дыннаткан.

КИЕВ. УССР-ниң Эртемнер академиязының Е. О. Патон аттыг электроканналга институту — металлдар дуңзаалаарының болгаш түскай электрометаллургияның талазы-биле чуртта болгаш делегейде эң улуг эртем-шинчилел төвү.

Волганың автозаводунуң, Камада кедергей улуг автобудурулганың коллективтеринге, Байкал-Амур магистралының болгаш беш чылдың өске-даа шалыпчы объектилериниң тудугжуларынга эртемденнер, инженер-техниктиг ажылдакчылар дээштиг дузаны чедиреп турар. Дуңзаалаашкын ажылдарының мурнакчы дурзулгазының бүгү-эвилел школазы институтта доктаамал ажылдап турар.

ЧУРУКТА: техника эртемнериниң доктору, Е. О. Патон аттыг шанналдың лауреады профессор И. И. Фрумин (оң талазында) болгаш инженер А. И. Сом изигге быжыг холукеааларының эзилдирини шинчилеп турары.

Э. КОТЛЯКОВ биле Ю. МОСЕНЖНИКТИҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ДАДЫГЫЫШКЫН

Бистиң школага бүдүрүлге бригадазын эң баштай 1961 чылда-ла организастаан. Оон бээр үзүктел чок ажылдап турган болза эки-ле болур ийик. Чүгле 1972 чылдың төнчүзүнде бригада бут кырынга турып, «Бай-Тал» совхоз тургустуганы-биле кады катап организастаттынган. Совхоз дирекциязы уругларның күш-ажылчы кижизидилгезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Бригадада специалистерни база быжыглаан. Шөлду база түскайлаан. Трактористиң мергежилин өөлдар чедип ап турар Ылангыя автомеханик Донгак Допул, хоочун тракторист Монгуш Наажан, сураглыг суггатчылар Лэмбый Иргит, Хомушку Пэтпит ышкаш эштернин ачыдузазы улуг.

Бир бөлүк уругларны ногаа өстүреринге, чамдык өөлдарны мал эмчилериге кереэ бүзүгаар өөредип турар.

Бо чылын бүдүрүлге бригадазында 50 га черни быжыглаан. Бир автомашинаны, тракторну база берген. Аъш-чем-биле хандырыы турар. Уругларны чуртаар турлаг-биле хандырбаан, чүге дээрге тудуг материалдары чок болган. Оон орнунга бо чылын майгыннар берген, үлүүр херексел-дер-биле база хандырган.

Бо чайны уруглар эки эртирген. Ажылдавышаан, ойнап-хөглеп, дыштанганнар. Хостуг үе-шакты уруглар солун эртиреп турганнар.

Бригада мурнунда салдынган сорулгазын чедишкиниг күүседи турар. 20 тонна будук-бүрү белеткээр планын 25 тонна кылдыр күүсеткен. 20 тонна сигенни база белеткээн бис. Тараа, ногаа аймаанын өзүлдези база багай эвес.

Кылган ажылдарының түннелин неделя санында үвлүрер. Ону өөреникчилер боттары чорудуп келген. Бойдусту хайгаараары, экскурсиялар организастаары, хүүгга эштип, спортчу солун маргыдаалар эрттирери чаңчыл болган турган.

Канчыг-даа ажылды өйшаанда түннеп, чедер, четпеан айтыры кончуг чугула. Бо талазы-биле «Бай-Тал» совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди, ында кедээ Совет улуг ажылды чөрүдүп турар. Уругларның совхоз бүдүрүлгезинге киирген дузазын өскелеп демдеглевишаан, эрткен-даа, бодаа чылын шаннаддарны тыыскан. Бо чылын радиоприемник-биле шаннааны уругларны ажок өөрткен.

Аныяк өскенге күш-ажылчы дадыгыышкын кончуг улуг ужур-дузалыг деп чүвеин кымдаа үтпас болза эки. Ынчангаш өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазы кайда-ла бар болдур улуртукчулар олче чугула кичээнгейни салыры, оларны деткиири черле артык эвес. Уругларының ижин үнелеп, мактаары оларга улуг өөрүшкү. Кылган ажылының хөй-шинтиге ажыктымына олар улам сорук кирип ажылдаалар.

С. ТОЙЛУ.

бүдүрүлге бригадазының улуртукчузу.

ХООРАЙДАН ДАШКААР КӨЖҮРЕРИ

Хамааты камгалалы

Ядролуг чепсектиң чаа болгаш кончуг айыылдыг хевири—нейтронуг бомбаны бүдүрер деп АКШ-тың чазаанык хүлээп алган шинтири хөй-хөй чурттарының көскү политиктиг ажылдакчыларының, хөй-шинтиниң дүвүрээзинин болдурган.

Чоокта чаа бистиң корреспондентивис республиканың хамааты камгалал штабының начальнигинин дузалакчызы А. Ч. Дыртый-оолдан чурттакчы чонну даймн болган таварылгада хоорайдан дашкаар көжүрериниң белеткелин таарымчалыг үеде, чоруткан турары ажыктыг. Ындыг болуктерге интернат, уруглар албан черлери, ортумак өөредилге черлериниң сургуулдары, студентилер, башкылар составы, пенсионерлер хамааржыр. Оларны көжүрериниң хемчеглериң баш удур транспорттуң бүгү хевирлерин ажыглап турган, айыткан графигин үревейн организастан чорудар апаар.

Хоорайдан дашкаар көжүп баргаңнарны хүлээп алырының чүрүмнарының дугайын тайылбырлап көрүнерем, Алексей Чопаевич?

— Хоорайларның чурттакчы чонун болуктеп дашкаар көжүрүп турарының үезинде муп-муп кижилериниң көжүп барган черлериге чурттаан, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан турар. Камгалал ажылдарының бүгү хемчеглериң оон-биле доозулган деп санап болбас. Кодээ черлериң чурттакчы чону хоорайлардан көжүп барган улус-биле бир дөмей радиактивтиг будумелдериң хораннаашкынындан камгаланып, чаглактаныр черлер-биле хандыртынган турар. Ындыг хевирлиг камгалал черлериң улустуң хоорай кирерде чыглыр черлериге, чымала пунктуларынга, дыштанылга районнарынга, кежер оруктар аразында дерин кылган турар. Бүгү чон хуузунда камгаланырының херексел-дери-биле хандыртынган болуру албан.

Суурларга, кодээ Советтерге, колхозтарга болгаш совхозтарга хоорайдан көжүп барганнарны хүлээп алырын организастаар болгаш чурттаар бажың-балгат-биле хандырар хүлээп алышкын комиссиялары, пунктуларын тургускан турар. Улус чыыр пунктуларны хоорайларга тургузар. Ол пунктуларга чонуң бүрүткелин, документизин кылгаш, тус-тус көжүп баар черлериге херек документилерни тыпсын бээр. Улус көжүрер организацияларны, бажың эргелелдерин хамаарышкан чыылда пунктуларынга баш удур быжыглаар болгаш оларга дузалажыр тускай кижилерни томуйлаан турар. Чыылда пунктуларын хоорайдан дашкаар улус көжүрериниге эргежок чугула хереглеттинер машина-техникалыг транспорт организацияларының чоогунга тургузар. Чаңгыс сос-биле чугаалаарга, чымала пунктуларын чонну дүрген чыырынга таарымчалыг кылдыр тургузары болур. Бо ажылды хамааты камгалалының начальниктери болгаш штабтары дорт удуртур.

— Хоорайдан дашкаар көжер улусту транспорт-биле кымнар хандырар ужурлугул?

— Ук черниң агаар-бойдузунга хамаарыштыр транспорттуң демир-орук, автомобиль, суг болгаш агаар оруу дээш ышкаш хевирлерин бүрүн ажыглан турган, көшкен чонну соөртүп дажыглаар. Оон ангыла улустар дажыглаарынга чүк соөртүр вагонларны, чүк автомашиналарын, автокөжүгларны, чүк болгаш устывыш судноларын, баржаларны ажыглан болур. Хуузунда транспорттуң автомашина, катер, моторлуг хеме дээш ышкаш хевирлерин оларның эзелериниң ог-бүлезинин кежигүннерин хоорайдан дашкаар көжүрериниге ажыглаар. Чүдүрер чүктүң хемчээли черниң ырак-чоогундан хамааржыр.

— Транспорт чедишпейн барган таварылгада кандыг хемчеглерин ап болурул?

— Ажылчынарны, албан-хаакчыларны хоорайдан дашкаар көжүрериниң үезинде чурттакчы чонуң талазындан кымнарны чадаг, а кымнарны транспорт-биле чорудуп болурул дээрзин тодаткан турар. Будүрүлгелериң үзүк-соксаал чок ажылдаарын хандырар, камгалал черлериниң белеткелин дүргедедир сорулга-биле хамыктын мурнунда ажылдаар кижилерни болгаш хамааты камгалалының кезектерин транспорт-биле көжүрген турар. Чадаг кылаштан шыдавас назылан кырааннарны, пенсионерлерни, сааттыг хереңженнерни, бичии уругларны, оларның ие-лерин транспорт-биле көжүрүп чедирер апаар. Ынчангаш бо айтырыгны өзү барымдаалап шинтирлеп болбас. Транспорт чедишпестеп, будүрүлгенин байдалы элээн бергедеп келген таварылгада ээлчеглиг ажылдап турар кижилериң кезии база чадаг чоруур апаар.

— Хоорайдан дашкаар көжерде улус бодунга чүү ап алыр ужурлугул— бо талазы-биле чүү чугаалап болур силер, Алексей Чопаевич?

— Бо база чугула айтырыгдыр. Хоорайдан дашкаар көжериниң дугайында хамааты камгаладының органнарының медээзин дыңнаан соонда хамаатылар чугула документилерин, солун кедер идик-хевин, хуузунда камгаланырының херексел-дерин, чиир аъш-чемин кулдарылган алыр. Ол бүгү үүлдерни боду ап чоруурунга таарыштыр белеткен алыры чугула. Айыткан хуусаазында хоорайдан дашкаар көжерде чыглыр чыыда пунктузунга чедип келир. Хоорайның транспорту ол үеде дүн-хүн чок ажылдаар апаар. Бир эвес кайы-бир кижи аарый бергеш, чымала пунктузунга чедип шыдавас апарган болза, оон төрөлдери ийикпе азы чоогунда кожалары ол дугайын хамаарышкан организацияның хамааты камгаладының начальнигинге дыңнаткан турар ужурлуг. Эмнелге албан черлериңде эмпедип турар аарыг кижилер ол-ла эмнелге черлери-биле кады көжер апаар. Ынчангаш улуг аарыг кижилерни эмнелгелериниң боттарында камгалал черлериге таарыштыр чыттырын турган, эмпеп ажаар.

МАЖАЛЫК ТИИЛЭЭН

«Барлык» совхозтуң хереңженнер төвүлели чоокта чаа Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскааткан чечектер делгелгезин организастап эрттирген. Анаа агитквартиралар, өг-бүлелер тус-тузунда идепкейлиг киржип, тарып өстүрген ногааларын, чечектерин делгелгеге эккеп салганнар. Делгелгени ажыларының мурнунда школаза биология башкызы Ч. Самбу тарымал үнүштернин ажаала-хайгааралын канчаар чоруларынга хамаарышкан беседаны чыылганнарга кылган.

Делгелгеге бежен үш өг-бүле киржип, боттарының тарып өстүрген чечектерин, ногааларын жюри кежигүннериниң мурнунга делген салган. Агитквартиралар тус-тузунда делгээн үүлдериниң аттарын таарыштыр адап, оларны тода кылдыр бижээш, көргүскен. Делгелге-көрүлдениң түннелинде бирги черни Мажалык, ийги, үшкү черлерни Мир, Эрик кудумчуларының агитквартиралары тус-туста үлежип, тиилекчи болганнар. Ук агитквартиралардың даргалары Б. Монгуш, К. Хертек, Е. Зрюкина оларның чаагайжыдылга талазы-биле эки ажылдаанын жюри кежигүннери демдеглеп, ол агитквартираларның делгелгеге салган үүлдеринге бедик үнелелди берген. Тиилекчилерге белектер тывыскан. Е. Зрюкина, М. Бичей, Х. Сарыглар, Б. Хомушку, Д. Саая, И. Ооржак оларның делгелгеге салган чечектери өскелериниңден эки болуп, шаннаддыг черлерни тус-тузунда алгылаан. Ук делгелгеге ниитизи-биле 283 кижи киришкен.

Кодээ Советтиң чаагайжылыга талазы-биле комиссиязы суурнуң чурттакчыларының чаагайжылылгага канчаар киржин келгенин делгелгенин соолунде чугаалажып, ажылда бар чамдык четпестерни база демдеглеп айыткан. Суурнуң чаа Октябрь кудумчузунда чамдык чурттарга бажыннарының чаңында тарымал үнүштер бо хүннерге чедир олуртунмаан. Сарыг-Дөп, Дружба, Рабочая кудумчуларында агитквартираларда ук ажылдың четпес тургустуганын айтыры чугула. Суурнуң чамдык албан организация черлериниң девискээриниң чаагайжыттынганы үеинде негелдезинге хүүшпейн турар. Чижээ, магазиннин, школа, уруглар садының, машина-трактор гаражының чаңында каш чыл бурунгаар олурткан терек, талдан ангыла, өске кандыг-даа үнүш, чечектер тарываан. Бар четпестерни чайладыры-биле чогуур хемчеглерни ап, күскү ыяш олуртулгазын кудумчу бүрүзүнге чоруп, аңаа организастыг киржирин суурнуң чурттакчылары хүлээнген.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

СОЛУН ХҮННЕР

ЧЕРКЕССК. Август 29-та Карачаево-Черкесияда Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан Адыгей литературазының болгаш уран үүлдүн хүннери ажыттынган. Аалчылар делегацияларының эрамында литераторлар, композиторлар, чурукчулар, «Орада» ансамбльдин танцычылары, боттывынгыр артистер бар. Автономнуг областың толээлекчилери даглыг черле суурларга, Кубань чоогунун станицаларынга баар, будүрүлгенин мурнакчылары-биле болгаш чаартыкчылары-биле ужуражырлар.

(СЭТА).

Сентябрь 5-те эгелээр

Кызылдың автомобиль школазы III класстың чолаачыларының курузунга (тыва дылга) сургуулдар чыл алырын чарлап тур. Өөрениринин хуусаазы 5 ай, өөредилге 1977 чылдың сентябрь 5-тен эгелээр. Өске хоорайлардан келгеннер үндүр бижиткен паспорттуг, чоруткының дугайында шыпызылгалыг, совхозтан өөредиры-биле чоруткан бижиктиг болур.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 113 А.**

САДЫП АЛЫҢАР

Боттарының камналгалары-биле Күрүнешин 3 хуулуг иштики ойнап алышкынның чээлизиниң облигацияларын садып алыры ажыктыг болгаш эптиг.

Ол облигацияларны кандыг-даа ажаалга кассаларында хостуу-биле үндүр болгаш киир садып ап турар.

Облигацияларның ээлери чыл бүрүзүнде ойнап алышкынның сес тиражка киржир эргелиг. Олар февраль 15-те, март 15-те, май 15-те, июнь 15-те, август 15-те, сентябрь 15-те, ноябрь 15-те болгаш декабрь 15-те болур.

Сентябрь 30-те болур тиражка ол чээлиниң облигациязын садып албаан болзунарза сентябрь 1-те чедир ону 10 рубльдин облигациязын 10 рубль 05 копеек-биле, 20 рубльдин облигациязын 20 рубль 10 копеек-биле эн-не кудуку өртек-биле садып ап болур силер, а сентябрь 15-тен 30-ге чедир 10 рубльдин облигациязын 10 рубль 25 копеек-биле, 20 рубльдин облигациязын 20 рубль 50 копеек-биле садып алыр апаар силер.

Бажында шыгжап турар акшанар силерге-даа, күрүнегедаа ажыктыг эвес, а Күрүнешин 3 хуулуг иштики ойнап алышкынның чээлизиниң облигациялары-биле 5000, 2500, 100, 500, 100 болгаш 40 рубльдин ойнап ап болур.

Күрүнешин 3 хуулуг чээлизиниң облигацияларын садып алынар!

5510000 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАР

1977 чылдың сентябрь 16-да Тамбов хоорайга акша-бараан лотереязының немелде (туриечи) үндүрүлгезинин талазы-биле ойнап алышкын тиражы болур.

Тиражка 5510000 ойнап алышкыннар бар болур, оларның аразында «Москвич» болгаш «Жигули» деп 100 автомобиль, янзы-бүрү маркаалы 450 мотоцикли, 1500 радиоприемник, туриечи бажыңчыгаштар, майгыннар, хемелер, кинокамералар, фотоаппараттар, гитаралар, дуктей кылган костюмнер бар.

1-ден 500 рубль чедир акша ойнап алышкыннары база бар. Лотерея билеттерин ажаалда кассаларындан, магазиннерден, хой-ниити чемненилгезинин албан черлериниңден, харылзаанын албан черлериниңден, союзпечатьтың киоскилериниңден, автовокзалдарының болгаш аэропорттуң кассаларындан садып ап болур.

Телевидение

АВГУСТ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—**«Самотекта бажында».** ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Образцовтуң удуртканы Күрүнешин Топ ойнаарактар театрының фильм-шиизи.
11.25—И. Брамс — **Скрипкага болгаш оркестрге концерт.** Делегей конкурстарының лауреады А. Корсаков болгаш Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестри күүселир. Дирижёру —И. Шпиллер.
12.05—**«Кино аян-чоруктарының клуву»** Ю. А. Севкевич дамчыдылганы чорудар.
13.05—**«Симметрия».** Эртем-нептередилгелиг программа.

КЫЗЫЛДАН

13.20—**«Ындыг аныяктар».** Документалдыг фильм.
14.10—16.45—Чапсар.

МОСКВАДАН

16.45—Уругларга фильм. **«Өйү кээрге түнээр».** Уран-чечен телефильм.
18.00—**«Поэзия».** Б. Корнилов **«Мээн Африкам».**

КЫЗЫЛДАН

18.45—Телемедээлер.
19.00—**«Экин, школа!».** Дамчыдылга.
19.30—Киножурнал.
19.40—**«Телетеңниң почтазы».** Дамчыдылга.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.10—Телемедээлер. (орус дылга).

МОСКВАДАН

20.20—**«Дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга чаа өөредилге чылының эгелээринге».** ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютиниң чугаазы.
20.50—**«Ыры-77».** Таллинден дамчыдылга.
21.10—**«Өжөэнниг казыргылар».** Уран-чечен фильм. (Ф. Е. Дзержинскийниң төрүттүнгенден бээр 100 чыл болурунга).
23.00—23.30—**«Ye».** Информаттыг программа.

Агаар

Кызылдың метеостанциязының медээзин үзүтаар алырга бөгүн республиканга болгаш Кызылга шокар булуттаар, чаъс чатбас. Агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 20—25 градус, арткаларынга 15—20, Кызылга 22—24 градус чылыг болур. Барыын чүк утланмышкынның хаттын дүргени мурнуу-барыын районнарга 10—15 м/сек, арткаларынга 5—10 м/сек, Кызылга 7—12 м/сек.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АВГУСТ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Картуш» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Чаа мультфильмнер **«Адыр, сепи шинме»** 9.00, 10.20. **«Амдыызында шактар хап турда»** 11.45, 13.25, 15.05, Кемниг херек. **«Шыдаттынмас»** (бирги фильм) 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ыт биле дыс»** 10.00, 15.00. **«Бирги арында елүрүкчү чорук дугайында»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«72 градус соок»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА»: **«Алдар-аттың айтырыы»** 14.00, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

ЧОГУУР ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРЕР

Социалистиг иштиг чурттаганың дүрүмнерин хажыдар, иштинин корум-чүрүмүн үрээр, иштилелге ажыктыг ажыл кылырындан оспаксыраар ийи-чаңгыс кижилер бистин аравыста ам-даа бар. Мындыг чоруктар-биле демисел чоруударынга хой-ниитиниң киржилгези улуг. Ылангыя аңаа коллективтерде тургустуган эш хуу судтарының, эки тура улусчу дружиналарының болгаш өске-даа хой-ниити организацияларының идепкейлиг киржилгезин онзалап демдеглээри чугула. Ындыг турбуже, Самагалдай суурда эки тура улусчу дружиналар, күш-ажылчы коллективтерде эш хуу судтары боттарының ажыл-чорудулгазын үеинде негелдезинге дүүштүр тургуспайн турары элдептиг. Чамдык коллективтерде арагаже сундулуг, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн хажыдар чоруктар чамдык кижилериниң талазында бар. Мындыг чоруктар-биле демиселлди чер-черге күштелдирери чугула.

Самагалдай суурда чурттаг турар, 1949 чылда торуттуген Борис Донгак иштилелге ажыктыг кандыг-даа ажыл кылбайн турар. Кадайының ажылдаан акшазынга чурттаг турар, арагаже сундулуг бо аныяк кижини көдээ Совет, профилактика чөвүлели ажылга киирер талаазы-биле боттуг хемчеглерни алыр ужурлуг. Арагаже сундугун, ажы-төлүгүн кижизидилгезинче сагыш салбас ада-иелер бисте бар. И. Чайбар, Т. Чооду, С. Ондар, К. Оюн, Я. Аракчаа олар не деп толептиг адын оскупуп, уруг-дарының кижизидилгезинче сагыш салбайн, кайда-даа ажылдаваан, арагалап чоруп турар. Суурнуң хереңженнер чөвүлели хереңженнер чонуң ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, оон дээштинин чедип албышаан, үстүнде ады киргеп кижилерни үчётка ап, ажылга хаара тудар.

Суурнуң чамдык албан организация, күш-ажылчы коллективтериниңде ажылчыннар ортузунга кижизидилге ажылын чогуур деңнелге тургуспаанындан, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн үрээр, чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чоруктар бода болгулаар. Чижээ Самагалдайның № 1070 КМК-ның ажылчыннарының талазындан арагалаар, чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чоруктар биилеңге таваржып турар. Бо чорук ук организацияда кижизидилге ажылы кошкак тургустуганы херечилеп турар. Ажыл шагы үскен, арагаже сундулуг кижилерни сойгалап көргүскен шүгүмүүлелдиг хана солун бо организацияда үнмейн турар. Кижизидилге ажылын экижидер деп айтыыр ыда удуртукчуларны дүвүретпейн турар. Бо коллективтен милицияның эзириктер сергедир черинге киргеннериниң саны хой.

Тес-Хем райпозунуң садыгжыларының талазындан күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн үреп, хүлээнген ажылынга эохарыысалга чок чоруудан оре-самчыгдал кылыр чоруктар эвээш эвес. Чижээлээрге, Шуурмак суурнуң аъш-чем ларгунга садыгжылап ажылдап турган Т. Ондар арагаже сундугун, садып алыкчылардан киргеп 800 ажыг рубльдин хуузунда ажыглаан, кыска хуусаа иеттинде ниитизи-биле 1322 рубль самчыгдалдыг болган. Райпозуң садыгжылары Н. Аракчаа, Э. Балбар олар хүлээнген ажылынга харыысалга чок чоруудан хой түнүүт оре, самчыгдалдыг болганнар. Бо чорук райпозуң кадрлар-биле кошкак ажылын, магазиннерге ой-шаанда хывалда чоруттайн турганын, садыгжы эрткенинг эвес кижилерни ажылга хүлээп ап турганын херечилеп турар. Үстүнде ады киргеп Н. Аракчаа, Э. Балбар садыг талазы-биле дуржулгазы, эртеми-даа чок. Ынчалза-даа райпо баштаар черн оларны садыг ажылынга хүлээп алган. Оон түннелинде олар үш ай садыглаан, кайызы-даа ийи-ийи мун рубль самчыгдалдыг болган. Чамдык кодээ магазиннерниң техникиг камгалалы чогуур негелдеде эвес, шак мындыг байдал Ак-Эрик, Y. Шыпаа-кодээ магазиннерде бар. Ук магазиннерниң садыгжылары бо айтырыгны райпо баштаар черинге каш удаа тургузуп келген, ынчалза-даа ол айтырыг бо хүннерге чедир шинтирлеттинмээн.

Үстүнде айыттынган четпестерни тус-тус коллективтер дарый чайладып, чогуур түннелдерни үндүрүп, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге кижизидилге ажылын күштелдирер ужурлуг.

Ч. СУНДУЙ.

Тес-Хем райкүүсекомунуң иштики херектер киллизиниң байысаакчызы.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг 301.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).

ТС—00941